

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Nr. 02/81
Datë: 01.06.2022

Në mbështetje të nenit 92 paragrafi 4. dhe të nenit 93 paragrafi 4 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, duke u bazuar në nenin 4 të Rregullores Nr. 02/2021 për Fushat e Përgjegjësisë Administrative të Zyrës së Kryeministrit dhe Ministrive e ndryshuar dhe e plotësuar me Rregulloren Nr. 04/2021, në pajtim me nenin 19 të Rregullores së Punës së Qeverisë së Republikës së Kosovës Nr. 09/2011, Qeveria e Republikës së Kosovës, në mbledhjen e mbajtur më 1 qershor 2022, merr këtë:

V E N D I M

1. Aprovohet Koncept-dokumenti për themelimin e Fondit Sovran të Republikës së Kosovës.
2. Obligohen Zyra e Kryeministrit dhe institucionet tjera kompetente për zbatimin e këtij Vendimi, në pajtim me Rregulloren e Punës së Qeverisë.
3. Vendimi hyn në fuqi ditën e publikimit në Gazetën Zyrtare të Republikës së Kosovës.

Albin KURTI

Kryeministër i Republikës së Kosovës

Iu dërgohet:

- Zëvendëskryeministrave
- Të gjitha ministrive (ministrave)
- Sekretarit të Përgjithshëm të ZKM-së
- Arkivit të Qeverisë

—
REPUBLIKA E KOSOVËS / REPUBLIKA KOSOVA / REPUBLIC OF KOSOVO
QEVERIA E KOSOVËS / VLADA KOSOVA / GOVERNMENT OF KOSOVA

KOMISIONI EKZEKUTIV PËR THEMELIMIN E FONDIT SOVRAN / IZVRŠNA
KOMISIJA ZA USPOSTAVLJENJE SUVERENOG FONDA / EXECUTIVE
COMMISSION FOR THE ESTABLISHMENT OF THE SOVEREIGN FUND

GRUPI PUNUES / RADNA GRUPA / WORKING GROUP

KONCEPT DOKUMENTI
Për Themelimin e Fondit Sovran të Republikës së Kosovës

Prill 2022

PËRMBAJTJA

PËRMBLEDHJE E KONCEPT DOKUMENTIT	4
KAPITULLI 1. HYRJE DHE PËRKUFIZIM I PROBLEMIT	8
KAPITULLI 2. PËRSHKRIM I FONDEVE TË PASURISË SOVRANE DHE KRAHASIM I DISA MODELEVE RELEVANTE	13
2.1. PËRKUFIZIMI	13
2.2. PASQYRA E PËRGJITHSHME	13
2.2.1. Historiku i shkurtër i themelimit	13
2.2.2. Numri, shpërndarja dhe vlera e aseteve nën menaxhim	14
2.3. LLOJET DHE KARAKTERISTIKAT KRYESORE	14
2.3.1. Objektivat	15
2.3.2. Burimet kryesore të financimit	15
2.3.3. Struktura	15
2.3.4. Qeverisja	16
2.4. MODELET KRAHASUESE	16
2.4.1. Temasek në Singapur	17
2.4.2. Slovenian Sovereign Holding në Slloveni	18
2.4.3. Turkey Wealth Fund në Turqi	20
2.4.4. Ireland Strategic Investment Fund në Irlandë	21
2.5. PËRFUNDIM	21
KAPITULLI 3. KORNIZA LIGJORE DHE IMPLIKIMI LIGJOR	23
3.1. HYRJE	23
3.2. TRANSFERI I ASETEVE TË AKP-SË - IMPLIKIMET	23
3.3. MENAXHIMI I NDËRMARRJEVE PUBLIKE - IMPLIKIMET	25
3.4. LIGJI PËR FONDIN SOVRAN	26
3.5. LIGJI PËR KAMPIONËT NACIONALË	28
3.6. LIGJE TË TJERA	29
KAPITULLI 4. METODOLOGJIA E ZBATIMIT	30
4.1. HYRJE	30
4.2. HARTIMI I KORNIZËS LIGJORE	30
4.3. THEMELIMI DHE ORGANIZIMI I FSRK	30

4.3.1. Hartimi i Statutit të FSRK	31
4.3.2. Emërimi i Bordit Mbikëqyres fillestar	31
4.3.3. Rekrutimi i Shefit Ekzekutiv	32
4.3.4. Modelet e financimit të kapitalit fillestar likuid të Fondit	32
4.3.5. Rekomandimi për shumën e kapitalit fillestar	35
4.3.6. Përcaktimi i aseteve jo-likuide të Republikës së Kosovës që barten te FSRK	35
4.3.7. Roli i institucioneve ndërkombëtare financiare, agjensive të jashtme zhvillimore dhe donatorëve të tjerë	38
4.3.8. Roli i konsulentëve dhe kompanive tjera të specializuara	44
4.3.9. Ndërmarrjet e mbetura publike	44
4.4.0. E ardhmja e AKP-së	45
KAPITULLI 5. KONKLuzionet dhe Hapat e Ardhshëm	46
SHTOJCA 1: PARIMET THEMELORE TË FONDIT SOVRAN	48
SHTOJCA 2: LISTË PËRMBLEDHËSE E NDËRMARRJEVE DHE ASETIVE SHOQËRORE TË ADMINISTRUARA NGA AKP ME POTENCIAL KALIMI NË FONDIN SOVRAN	74

PËRMBLEDHJE E KONCEPT DOKUMENTIT

Titulli	Koncept Dokumenti për Themelimin e Fondit Sovran të Republikës së Kosovës
Entiteti bartës	Komisioni Ekzekutiv për Themelimin e Fondit Sovran
Personi kontaktues	Dr. Besnik Pula, kryetar i Grupit Punues, besnikpula@gmail.com
Prioriteti strategjik	Ky Koncept Dokument adreson planin për themelimin e Fondit Sovran të Republikës së Kosovës, të paraparë në Prioritetin 1.2 të <i>Programit të Qeverisë së Republikës së Kosovës, 2021-25</i> .
Grupi punues	1. Dr. Besnik Pula, kryetar 2. Dr. Arta Hoxha, anëtare 3. Emanuel Bajra, anëtar 4. Tea Blakaj-Hoxha, anëtare 5. Edison Jakurti, anëtar
Çështja kryesore	Ky dokument përshkruan gjendjen aktuale në sektorin e ndërmarrjeve publike (NP) dhe aseteve nën adminstrimin e Agjencisë Kosovare të Privatizimit (AKP) dhe problemet që adreson në raport me këto dhe fusha të tjera ekonomike themelimi i Fondit Sovran të Republikës së Kosovës (FSRK). Dokumenti merr parasysh, përshkruan dhe analizon modele të ndryshme ndërkombëtare të fondeve investive shtetërore dhe fonde të pasurisë sovranë. Dokumenti shqyrton kornizën aktuale ligjore dhe jep rekomandimet për hartimin e legjislacionit të ri dhe ndryshimin e legjislacionit përkatës me qëllim të përgatitjes së bazës ligjore për themelimin e FSRK. Dokumenti parasheh dhe rekomandon modelet e financimit të kapitalit fillestar likuid, si dhe asetet jo-likuide që transferohen në pronësi të FSRK. Dokumenti përshkruan në detaje qëllimet, statusin, qeverisjen dhe organizimin e FSRK, kornizën e strategjive investive dhe ndikimet tjera zhvillimore që FSRK mund t'i luajë në raport me bazën ekonomike dhe sistemit financiar të Kosovës. Dokumenti propozon strategjinë implementuese dhe jep rekomandimet përkatëse për formën dhe metodologjinë e zbatimit të planit për themelimin e FSRK në një periudhë sa më të shkurtër kohore.

Opsioni i propozuar	Komisionit Ekzekutiv dhe Qeverisë i rekomandohet hartimi i Ligjit për Fondit Sovran dhe ndjekja e modelit organizativ dhe financiar të propozuar në këtë dokument.

Ndikimet kryesore të pritshme	
Ndikimet buxhetore	Dokumenti propozon modelet e financimit për themelimin e FSRK, pa ndikime në shpenzimet operative të Qeverisë. Parashihet se me themelimin e FSRK-së si njësi vetëfinancuese, Qeveria në një periudhë afatmesme (2-5 vjet) arrin që të kthejë dhe rrisë profitabilitetin e NP-ve të cilat aktualisht janë barrë buxhetore për vendin, duke i siguruar Qeverisë burim financiar nga dividendat dhe themelimin e një Fondi Rezervë për nevoja emergjente fiskale.
Ndikimet ekonomike	Ndikimet ekonomike të FSRK janë të shumëanshme. Përveç përmirësimit të gjendjes financiare dhe performancës afariste të sektorit të NP-ve komerciale, FSRK ndikon në zhvillimin e sistemit financiar të Kosovës duke ndikuar në emetimin dhe tregtimin e letrave me vlerë, rritjen e qasjes në financa për SH.A. private përmes strategjisë së brendshme investuese (<i>equity financing</i>) si mekanizëm alternativ ndaj kredive bankare, si dhe në ngritjen e standardeve dhe cilësisë së qeverisjes korporative në vend. Në pikëpamje afatgjatë kjo ndikon drejtpërdrejtë në rritjen e punësimit, rritjen e bazës teknologjike dhe të shkathhtësive në vend dhe të ngritjes së konkurrueshmërisë së vendit në ekonominë ndërkombëtare. FSRK gjithashtu ndikon në tërheqjen e investimeve nga jashtë si dhe në rritjen e pjesëmarrjes së kapitalit kosovar në tregjet financiare ndërkombëtare.
Ndikimet sociale	Qeverisja korporative dhe strategjitë investive të FSRK do të bazohen në kërkesa për barazi gjinore (sidomos në pozita drejtuese dhe menaxhuese) si dhe pjesëmarrje të sindikatave dhe/ose këshilleve të punëtorëve në qeverisjen korporative të ndërmarrjeve që janë në pronësi të FSRK apo që përfitojnë nga investimet e tij.
Ndikimet mjedisore	Përfitimet mjedisore do të jenë të mëdha për shkak se politikat investive të FSRK do të bazohen në kërkesa për zvogëlimin dhe/ose eliminimin e emetimeve të ndotësve dhe emetimit të CO ₂ . FSRK krijon një instrument të ri kuazi-publik për inkurajimin e investimit në teknologji të gjelbra dhe të ripërtërishme në vend.

Hapat e ardhshëm	
Afatshkurtër (pas miratimit të Koncept Dokumentit)	Pas miratimit të këtij Koncept Dokumenti, Komisioni të emërojë një Koordinator/e të plotfuqishëm/në nivel të Qeverisë, të cilit/cilës Komisioni do t'i japë kompetencat e plota, përfshi autorizimet buxhetore dhe mbështetjen nga stafi i nevojshëm administrativ, për implementimin dhe ekzekutimin e hapave të propozuara në këtë Koncept Dokument, bashkë me masat tjera relevante që miratohen nga Komisioni gjatë procesit të shqyrtimit të propozimeve të këtij Koncept Dokumenti. Koordinatori, sipas mandateve të Komisionit Ekzekutiv, të bëjë: • hartimin e termave të referencës për themelimin e një ekipi të specializuar juridik, i cili do të hartojë Ligjin për Fondin Sovran dhe Statutin e FSRK. • Të njëjtat t'ia dorëzojë Komisionit Ekzekutiv për shqyrtim dhe aprovim, dhe për procesim të mëtutjeshëm në Qeveri dhe Kuvend. Qeveria, përkatësisht Ministria e Ekonomisë, të vazhdojë dhe thellojë procesin e ristrukturimit të Ndërmarrjeve Publike, me qëllim të përgatitjes së tyre për transferim në pronësi të FSRK. Qeveria të shqyrtojë projektet e ardhshme legislative, të ndërlidhura me veprimtarinë e FSRK, që propozohen në këtë dokument. AKP, në bashkëpunim me Koordinatorin dhe palët tjera relevante, të finalizojë listën e aseteve që do t'ia transferojë FSRK-së dhe/ose entiteteve në pronësi të FSRK-së.
Afatmesëm (pas aprovimit të projektit legjislativ dhe miratimit të aktit ligjor nga Kuvendi)	Pas aprovimit të Ligjit për Fondin Sovran nga Kuvendi, Koordinatori, sipas mandatit të ri të vendosur nga Kuvendi dhe/ose Qeveria, të ndërmarrë hartimin e termave të referencës për kontraktimin e shërbimeve të konsulencës, për finalizimin e strukturës organizative të FSRK dhe Statutit të saj dhe nisjen e procesit të rekrutimit të stafit drejtues. Komisioni Ekzekutiv ose trupi tjetër relevant, të emërojë Bordin Mbikëqyres themelues të FSRK, sipas mandateve të parashikuara në këtë dokument. Ministria e Financave të alokojë kapitalin fillestar likuid të FSRK, sipas modeleve të financimit të propozuar në këtë dokument, dhe në

	bashkëpunim me Ministrinë e Ekonomisë të përpilojë listën finale të aseteve fillestare jo-likuide të FSRK. Koordinatori të zbatojë procedurat ligjore të regjistrimit të FSRK si shoqëri aksionare.
Afatgjatë (pas themelimit të FSRK)	Shefi Ekzekutiv të propozojë dhe Bordi Mbikëqyrës i FSRK të aprovojë strategjinë fillestare investuese të FSRK. Qeveria të vazhdojë transferin e aseteve nën menaxhim të saj dhe të AKP-së në FSRK. Qeveria të nisë procesin e shuarjes/transformimit të AKP-së.

KAPITULLI 1. HYRJE DHE PËRKUFIZIM I PROBLEMIT

Me përfundimin e luftës në qershor 1999, administrata ndërkombëtare e Kombeve të Bashkuara (UNMIK) filloi marrjen nën kontroll dhe administrim të gjitha ish-Ndërmarrjeve Shoqërore (NSH) që ishin në ekzistencë deri më 1989 dhe që vendi i trashëgoi nga periudha e ish-Krahinës Socialiste Autonome të Kosovës (KSAK).

Dihet mirëfilli se pas suprimimit të Kushtetutës së KSAK më 23 mars 1989 filloi integrimi i dhunshëm juridik e politik i Kosovës në ish-Republikën Socialiste të Serbisë. Si pjesë e atij procesi në Kosovë filloi vendosja e masave të dhunshme në ekonomi dhe institucione tjera nga autoritetet e Beogradit dhe nisi përjashtimi masiv i të punësuarve në të gjitha nivelet. Me këtë filloi degradimi dhe shkatërrimi i ekonomisë industriale të vendit në mënyrë sistematike. Shumë NSH “integrohen” me masa të dhunshme juridike në kompanitë me seli në Serbi dhe në shumë ndërmarrje barten pajisjet dhe teknologjia e ndërmarrjeve të Kosovës në kompanitë e Serbisë. NSH-të nuk janë aktivizuar pas luftës për shkak të teknologjisë së vjetëruar, vendosjes së masave të dhunshme pas suprimimit të autonomisë së Kosovës më 23 mars 1998, mungesës së investimeve për një periudhë të gjatë kohore, mungesës së përkrahjes financiare, si dhe shkatërrimit dhe plaçkitjes së shumë pajisjeve gjatë luftës.

Pas luftës, administrata ndërkombëtare e UNMIK-ut mori përsipër ligjërisht administrimin e aseteve të ish-NSH-ve. Më 2002, UNMIK-u themeloi Agjencinë Kosovare të Mirëbesimit (AKM), e cila u bë agjencia kryesore me mandat mbi menaxhimin, ristrukturimin, komercializimin, likuidimin dhe privatizimin e NSH-ve. Pas shpalljes së pavarësisë së Kosovës më 2008, me Ligjin Nr. 03/L-067 Për Agjencinë Kosovare të Privatizimit (15.06.2008, shfuqizuar dhe zëvendësuar me Ligjin Nr. 04/L-034 për Agjencinë Kosovare të Privatizimit të dt. 21.09.2011), AKM u shua ndërsa vendin e saj e zuri Agjencia Kosovare e Privatizimit (AKP), me mandate të zgjeruara mbi ristrukturimin, privatizimin dhe likuidimin e ish-NSH-ve.

Në procesin e ristrukturimit të NSH-ve, AKM ka korporatizuar NSH-të dhe ndër to u krijuan njëzet e pesë (25) Ndërmarrje Publike (NP) të cilat me miratimin e Ligjit Nr. 03/L-087 Për Ndërmarrjet Publike të dt. 15.06.2008 u hoqen nga administrimi i AKM dhe i kaluan në pronësi Qeverisë së Republikës së Kosovës. Ky ligj përcakton formën e administrimit dhe të mbikëqyrjes së NP-ve, të cilat i kategorizon në NP Qendrore, Kompani Rajonale dhe NP Lokale. Në kohën e aprovimit Ligji përcaktoi listën prej tetë (8) NP Qendrore, tetë (8) kompani rajonale dhe gjashtëmbëdhjetë (16) NP Lokale. Me miratimin e Ligjit 05/L-120 Për Trepçën (dt. 31.10.2016) rregullohet statusi i ndërmarrjes Trepça SH.A., ku kryeaksionar përcaktohet Qeveria.

Objekti kryesor i punës së Grupit Punues kanë qenë NP-të e nivelit Qendror të cilat janë ndërmarrje ku Qeveria gëzon shumicën ose tërësinë e aksioneve pronësore. Me gjithë

ristrukturimin e suksesshëm të këtyre NP-ve nga viti 2008 e tutje, përgjatë viteve nga Qeveria dhe nga vëzhgues të jashtëm janë konstatuar probleme të shumta me monitorimin e punës së NP-ve, në nivelin e pakënaqshëm të profesionalizmit dhe menaxhmentit në NP deri në abuzimin direkt të mjeteve dhe aseteve të NP-ve për interesin e palëve të treta. Këto probleme janë përcjellur me një performansë të pakënaqshme financiare të NP-ve, të cilat kanë bërë të nevojshme subvencionimin direkt të NP-ve nga Qeveria për shpenzime operative. Në periudhën 2009-20 Qeveria ka shpenzuar nga buxheti i shtetit mbi 86 milionë € për investime kapitale dhe 212 milionë € në subvencionimin direkt të NP-ve (pa përfshirë Trepça sh.a.), ndonëse niveli i subvencionimit direkt ka rënë nga ai i viteve të para të pas-pavarësisë dhe është stabilizuar pas vitit 2014 (shih figurën 1.1).

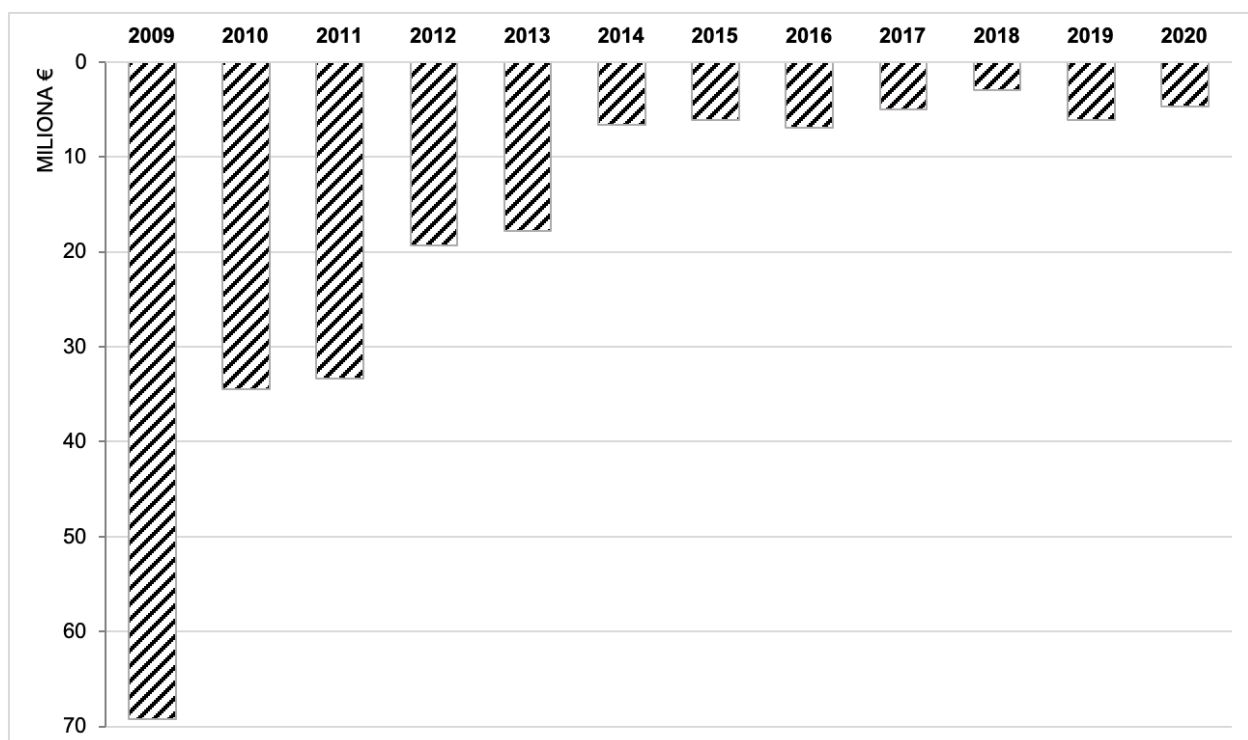

Figura 1.1. Shpenzimet vjetore qeveritare për subvencionimin direkt të NP-ve (pa përfshirë investimet kapitale dhe subvencionet për Trepça sh.a.), 2009-2020 (në milionë €). Burimi: Njësia për Monitorimin e Ndërmarrjeve Publike, Ministria e Ekonomisë.

Është konstatuar gjithashtu mungesa e mekanizmave për hartimin dhe ndjekjen e një strategjie afatgjate nga Qeveria për veprimtarinë e NP-ve. Mungesa e strategjisë dhe e kapaciteteve monitoruese të Qeverisë në formën e ushtrimit efektiv të të drejtave të aksionarit është parë si pjesërisht përgjegjëse për problemet e NP-ve, siç janë keqmenaxhimi dhe keqperformansa komerciale dhe financiare. Në ndërkohë, është vënë re se, si për nga pozicioni strategjik në treg, ashtu dhe për nga potencialet natyrore dhe njerëzore të vendit, NP-të kanë potencial të madh zhvillimi me dobi jo vetëm për ndërmarrjet në fjalë por në zhvillimin e gjithmbarshëm ekonomik të vendit.

Paralelisht me shkëputjen e një pjese të ish-NSH-ve dhe transformimit të tyre në NP sipas masave të mësipërme, AKP ka vazhduar procesin e ristrukturimit dhe privatizimit të pjesës tjetër të ish-NSH-ve të mbetura. Deri më korrik 2021, AKP ka privatizuar 2.263 asete të ish-NSH-ve, me një shumë totale prej 772.336.863 €. Ndër këto asete përfshihen edhe 953 toka bujqësore me sipërfaqe prej 23.777 hektarë, që janë shitur për 159.958.943 €. Përkundër masës së madhe të aseteve të privatizuara, 592 ish-NSH ende qëndrojnë nën administrimin e AKP-së. AKP ka komercializuar një pjesë të këtyre aseteve, kryesisht objekte të patundshme, në formën e qiradhënies. Qiradhënia e aseteve nga AKP deri më korrik 2021 ka gjeneruar të hyra prej 45.500.155 €.

Megjithë disa “storieve të suksesit” në procesin e privatizimit, një pjesë e madhe e privatizimeve kanë përfunduar me likuidimin e ish-NSH-ve dhe shitjen e aseteve të mbetura të tyre (objekteve, patundshmërisë, tokave) si asete të thjeshta pa aktivitet ekonomik. Ky ka qenë fati i shumicës së aseteve të NSH-ve (1.159 prej tyre), që kanë shkuar në likuidim, në krahasim me 768 asete që kanë përfunduar në spin-off (dhe një pjesë e tyre e likuiduar pas privatizimit). Gjithashtu, procesi i privatizimit është shoqëruar në një sërë rastesh me kritika për vlerën e ultë të shitjes së aseteve dhe për mosrespektimin nga blerësit të kontratave të spin-off-it, siç janë zotimet për investime, ruajtjes së nivelit të punësimit dhe të fushëveprimtarisë së ndërmarrjes. Nga ana tjetër, neglizhimi i NSH-ve nga shteti dhe mostrajtimi i tyre si asete me potencial zhvillimor ka ndikuar dukshëm në mosvitalizimin dhe shkatërrimin e aseteve të mëdha industriale dhe të zinxhirëve prodhues të vendit, me ndikime të dukshme në nivelin e punësimit, në krijimin e varshmërisë së madhe të vendit në importe dhe me ndikim direkt në thellimin e bilansit negativ tregtar të vendit në raport me ekonomitë e zhvilluara dhe me ato të rajonit. Po ashtu, pas gati dy dekadash të politikave të privatizimit është vënë re një lloj kulmimi natyror i procesit, duke marrë parasysh se asetet e mbetura janë gjithnjë e më pak atraktive për investitorët, ndërsa rrethanat e ndryshuara ekonomike në rajon dhe në botë pas krizës Covid-19 kanë krijuar oportunitete të reja për zhvillim ekonomik.

Sipas synimeve të përcaktuara në Programin e Qeverisë së Republikës së Kosovës 2021-25, me Vendimin e Qeverisë Nr. 06/36 të dt. 22.09.2021 Qeveria ka themeluar Komisionin Ekzekutiv për Themelimin e Fondit Sovran. Komisioni në fjalë, me Vendimin e dt. 01.10.2021, ka formuar Grupin Punues me mandat që të konstatojë dhe shqyrtojë gjendjen ekzistuese institucionale dhe të vlerësojë dhe t’i propozojë Komisionit hapat që duhet ndërmarrë në raport me ndryshimet dhe strategjinë që duhet ndjekur për themelimin e Fondit Sovran të Republikës së Kosovës (FSRK). Sipas vlerësimit të Grupit Punues, themelimi i FSRK mund të adresojë në mënyrë përmbytësore problemet e ravigezuara më sipër, duke reformuar thelbësisht kuadrin ligjor dhe institucional brenda të cilit funksionojnë NP-të dhe një segment i caktuar i aseteve të ish-NSH-ve. Sipas vlerësimeve të Grupit Punues, FSRK duhet të adresojë në formë të drejtëpërdrejtë këto çështje:

- 1) Caktimi i strategjisë afatgjate të sektorit të NP-ve, të bazuar në aktivitetet konkurrense komerciale të ndërmarrjeve dhe të racionalitetit financiar që qëllim ka rritjen e profitabilitetit, riinvestimin dhe rritjen afatgjatë të vlerës së aseteve në pronësi.
- 2) Orientimi i NP-ve drejt mbështetjes së qëllimeve afatgjata zhvillimore për ekonominë e Kosovës, siç janë rritja e punësimit, rritja e efikasitetit dhe e produktivitetit, dekarbonizimi, zhvillim ekuitabël shoqëror, dhe avansimi i shkathtësive dhe i teknologjisë në raport me trendet globale.
- 3) Ndërtimin e mekanizmit efektiv për Republikën e Kosovës në ushtrimin e të drejtave të aksionarit dhe të përfaqësimit të interesit financiar në raport me ndërmarrjet dhe investimet sektorale.
- 4) Zgjerimi i qasjes së NP-në burime të kapitalit, përfshirë ato të investitorëve të brendshëm dhe të jashtëm dhe të tregjeve financiare ndërkombëtare.
- 5) Rritjes së përgjithshme të konkurrueshmërisë së NP-ve si sektori më i madh ekonomik komercial në Kosovë për nga vlera e aseteve.

Sipas vlerësimeve të Grupit Punues, në arritjen e këtyre objektivave, Komisionit i propozohet hartimi i një kornize të re ligjore që krijon kuadrin institucional për themelimin e FSRK, duke transformuar qasjen e deritanishme të Qeverisë ndaj sektorit të NP-ve dhe duke krijuar kushte për mënjanimin e problemeve të përshkruara më sipër.

Ndonëse Komisioni Ekzekutiv ka vendosur si cak themelimin e FSRK, ai dhe as Programi Qeveritar nuk kanë fiksuar një model të caktuar për dezajnimin e Fondit, organizimit dhe funksioneve të tij. Grupi Punues ka marrë përsipër që të bëjë studimin e modeleve krahasuese për të ndërtuar një koncept të veçantë për FSRK. Ky koncept është ndërtuar në bazë të rasteve të sukseshme ndërkombëtare të fondeve shtetërore e sovrane, në bazë të nevojave specifike të vendit për orientim strategjik të ekonomisë dhe qeverisje efektive drejt arritjes së objektivave zhvillimore, si dhe në bazë të praktikave ligjore dhe institucionale të Kosovës.

Në vijim, ky dokument paraqet modelet e fondeve shtetërore dhe sovrane investive, përkufizimin e formave, qëllimeve dhe strukturës së tyre, kornizën ligjore dhe ndikimet ligjore, metodologjinë e zbatimit dhe opsionet bashkë me rekomandimet e Grupit Punues.

Për hartimin e këtij dokumenti, Grupi Punues është konsultuar me palë të interesuara dhe hisenikë në proces: zyrtarë relevantë të Ministrisë së Ekonomisë, zyrtarë relevantë të Ministrisë së Financave, zyrtarë relevantë të Zyrës së Kryeministrit, bordin dhe zyrtarët e AKP-së, përfaqësues të institucioneve ndërkombëtare financiare dhe zhvillimore (përfshirë Banka Botërore, Fondi Monetar Ndërkombëtar, EBRD, KfW, Ambasada Norvegjeze, Ambasada Suedeze, Friedrich Ebert Stiftung etj.), anëtarë dhe ish-anëtarë të

bordeve të NP-ve, përfaqësues të shoqatave të biznesit, ekspertë të pavarur ekonomik në vend dhe të tjerë.

KAPITULLI 2. PËRSHKRIM I FONDEVE TË PASURISË SOVRANE DHE KRAHASIM I DISA MODELEVE RELEVANTE

2.1. PËRKUFIZIMI

Përgjatë historikut të vendeve, mund të hasen politika, instrumente, dhe institucione të ndryshme që janë përdorur me qëllim të rrijës dhe zhvillimit ekonomik. Një ndër instrumentet e përdorura janë edhe Fondet e Pasurisë Sovrane (FPS). Ndonëse nuk ka pajtueshmëri unanime mbi definimin e tyre, ato përgjithësisht karakterizohen si mekanizma investues, në pronësi shtetërore, të cilat përdoren nga shtetet për të investuar në asete të ndryshme në botë.¹ Instituti i Fondeve të Pasurisë Sovrane (IFPS), i cili vepron në nivel ndërkombëtar, i përkufizon FPS-të si “fonde investive në pronësi shtetërore apo entitete që zakonisht formohen nga mbetjet (surplusi) i bilancit të pagesave, operimet me valutat zyrtare të huaja, të ardhurat nga privatizimi, transferet qeveritare, mbetjet (surpluset) fiskale, dhe/apo pagesat që vijnë nga eksporti i resurseve”.²

Natyrisht se të gjitha këto nuk duhet të jenë burime të themelimit të FPS-ës, por janë një tërësi burimesh që karakterizojnë FPS-të e ndryshme, të themeluara në kontekste të ndryshme, dhe me qëllime të ndryshme. Kështu, duke patur parasysh kontekstin e Kosovës, një përkufizim i përafërt dhe i përgjithshëm me natyrën e Fondit Sovran që propozojmë për Kosovën është ai nga Wignall, Hu, dhe Yermo (2008), të cilët FPS-të i konsiderojnë si “grumbuj asetesh në pronësi dhe menaxhim direkt apo indirekt të qeverive për të arritur objektiva kombëtare” (fq. 4)³.

2.2. PASQYRA E PËRGJITHSHME

2.2.1. Historiku i shkurtër i themelimit

Viti 2021 shënon 68 vjetorin e themelimit të FPS-ës së parë, që quhet *Kuwait Investment Authority* (KIA), i themeluar nga qeveria e Kuvajtit. Ky fond ishte themeluar në vitin 1953 nga të ardhurat tepërcë nga eksporti i naftës, me qëllim që të zvogëlohej varësia nga ky burim që nuk do të zgjaste pafundësisht.⁴ Tre vite pas themelimit të KIA nga Kuvajti, në

---

¹ Shih Alhashel B. (2015), Sovereign Wealth Funds: A literature review, *Journal of Economics and Business* 78 (2015) 1-13.

² Shih Sovereign Wealth Fund Institute Website: <https://www.swfinstitute.org/research/sovereign-wealth-fund>

³ Blundell-Wignall, A., Hu Y. and Yermo Y. (2008), Sovereign wealth and Pension Fund Issues, OECD Working Papers on Insurance and Private Pensions, No. 14, OECD Publishing. doi:10.1787/243287223503.

⁴ Shih Kuwait Investment Authority Website: <https://kia.gov.kw/about-kia/#maindate>

1956, Kiribati themelon FPS-në e dytë në botë, të njohur si *Revenue Equalization Reserve Fund of Kiribati*.⁵ Ky fond u themelua nga të ardhurat që vinin nga nxjerrja e fosfatit. Dy vite më vonë, në 1958, u themelua *US New Mexico State Investment Council* në Shtetet e Bashkuara të Amerikës (Sh.B.A). Kështu vazhdoi trendi duke u themeluar *Temasek Holdings* në Singapur e *Permanent Wyoming Mineral Trust Fund* në Wyoming (Sh.B.A) në 1974; *Abu Dhabi Investment Authority* nga Emiratet e Bashkuara Arabe, *Alaska Permanent Fund* nga Alaska (Sh.B.A), dhe *Alberta Heritage Fund* në Kanda, në 1976; *State General Reserve Fund* nga Omani në 1980; *Government of Singapore Investment Corporation* nga Singapuri në 1981; *Brunei Investment Agency* nga Brunei në 1983; *Government Pension Fund Global* nga Norvegjia në 1990; dhe dhjetëra të tjerë të formuar në dekadat që pasuan.⁶

2.2.2. Numri, shpërndarja dhe vlera e aseteve nën menaxhim

Numri i FPS-ve, madhësia e portfoliove dhe vlera e asete janë rritur ndjeshëm ndër vite. Në kuadër të IFPS-së, aktualisht ekzistojnë 134 FPS në botë, nga të cilat 23 janë në Afrikë, 24 në Azi, 9 në Australi dhe Paqësor, 20 në Evropë, 14 në Amerikën Latine, 25 në Lindjen e Mesme, dhe 18 në Amerikën Veriore.⁷ 13 nga top-100 FPS-të, në bazë të vlerës totale të aseteve nën menaxhim, gjenden në kontinentin e Evropës, duke përfshirë FPS nga: Norvegjia, Rusia, Gjermania, Austria, Irlanda, Finlanda, Spanja, Belgjika, Greqia, Malta, dhe Luksemburgu. Ndërsa FSP që kanë vlerë më të vogël (pra që nuk janë në top-100) por që gjenden në Evropë përfshijnë ato nga: Franca, Suedia, Monako dhe Polonia. Ndonëse nuk është e renditur nga IFPS, një FPS tjetër nga Evropa e që ka relevancë krahasuese për Kosovën është edhe *Slovenian Sovereign Holding* e themeluar në vitin 1993 në Slloveni.

Vlera e përgjithshme e aseteve nën menaxhim të top-100 FPS-ve, listë kjo që kryesohet nga *Norway Government Pension Fund Global*, aktualisht është rreth 9.2 triliardë dollarë amerikanë apo rreth 7.9 triliardë €. ⁸ Përkundër numrit të madh të FPS-vë që janë në listë, vlera më e madhe e aseteve është e koncentruar në 10% e FSP-ve më të pasura. Top-10 FSP-ve menaxhojnë asete me vlerë rreth 6.8 miliardë dollarë amerikanë apo rreth 73% e vlerës totale të 100 FSP-ve më të pasura në botë.

2.3. LLOJET DHE KARAKTERISTIKAT KRYESORE

---

⁵ Buteică, A. C.; Huidumac Petrescu, C. E. (2017), The Rise of Sovereign Wealth Funds: An Overview of the Challenges and Opportunities Ahead, *Hyperion International Journal of Econophysics & New Economy*, (2017), Vol. 10 Issue 1, p147-158. 12p.

⁶ Ibid.

⁷ Shih Sovereign Wealth Fund Institute Website:

<https://www.swfinstitute.org/profiles/sovereign-Wealth-fund>

⁸ Ibid.

Nëse tentojmë t'i grupojmë llojet dhe karakteristikat kryesore të FSP-ve në botë, atëherë vlerësimet mund t'i bëjmë në bazë të katër shtyllave kryesore: *objektivit të themelimit, burimit të financimit, strukturës dhe mënyrës së qeverisjes*. Shpesh FSP-të kanë më shumë se një objektive apo burim të investimit, dhe këto dyja janë poashtu në shumë raste të ndërlidhura. Poashtu, të gjitha këto shtylla janë dinamike dhe mund të ndryshojnë përgjatë zhvillimit të FSP-së.

2.3.1. Objektivat

Duke u bazuar në objektivat e tyre, IMF (2008) ka klasifikuar FSP-të në pesë lloje kryesore përfshirë Fondet⁹:

- a) *Stabilizuese* – që kanë për qëllim rregullimin e buxhetit dhe stabilizimin e ekonomisë që nevojitet si pasojë e luhatjes së çmimeve që mund të kenë lëndët bazë (i.e., commodity) si nafta, gazi, etj.,
- b) *E kursimeve* – që kanë për qëllim rritjen e kursimeve, përmes diversifikimit të portfoliove, dhe zbutjen e dëmit që e trashëgojnë gjeneratat e ardhshme nga përdorimi i burimeve të pa ripërtëritshme;
- c) *Për investimin e rezervave* – që kanë për qëllim rritjen e kthimit në asetet e grumbulluara (rezervë) si psh. suficiti tregtar apo fondet e grumbulluara nga procesi i privatizimit;
- d) *Zhvillimore* – që kanë për qëllim mbështetjen e projekteve zhvillimore që rrisin mirëqenien socio-ekonomike apo ndihmojnë në ndërtimin e politikave industriale që rrisin prodhimin;
- e) *Për kontigjencë të rezervave pensionale* – që kanë për qëllim mbulimin e kontigjencës së detyrimeve pensionale në bilancin e gjendjes së Qeverisë.

2.3.2. Burimet kryesore të financimit

Dy burimet kryesore të financimit që karakterizojnë origjinën dhe mënyrën e financimit të FSP-ve janë: a) përmes lëndës së parë siç janë burimet natyrore si nafta dhe gazi (i.e., *commodity*) dhe, b) përmes formave që nuk bazohen në lëndën e parë (i.e., *non-commodity*) siç janë mbetjet fiskale të Qeverive, fondet e grumbulluara nga proceset e privatizimeve, etj.

2.3.3. Struktura

Struktura e organizative e FSP-vë ndërtohet duke u bazuar në një sërë faktorësh. Në një publikim nga Peterson Institute for International Economics (PIIE) në shkurt të 2021, janë

---

⁹ International Monetary Fund (IMF), (2008), Sovereign Wealth Funds – A Work Agenda, Policy Papers, Vol. 2008 Issue 008. doi: <https://doi.org/10.5089/9781498334907.007>

vlerësuar 64 FPS në botë, ku janë notuar komponentë që dalin nga Parimet e Santiagos.¹⁰ Sa i përket strukturës, janë vlerësuar: objektiva e deklaruar, baza ligjore e deklaruar, procedurat e deklaruar për ndryshimin e strukturës së fondit, strategjia e deklaruar e investimeve, deklarimi i burimit të investimeve, deklarimi i përdorimit të mjeteve të investuara, integrimi i aktiviteteve të FPS-ës në politikat e qeverisë, dhe ndarja e burimeve të FPS-ës nga rezervat ndërkombëtare. Të gjitha këto janë komponentë që duhet pasur parasysh kur mendohet ndërtimi i strukturës së fondit.

2.3.4. Qeverisja

Rritja e FSP-ve dhe tejkalimi i sfidave përgjatë rrugës kërkojnë qeverisje të mirë korporative. Për këtë është me rëndësi që të kihen parasysh një sërë faktorësh, të cilët poashtu janë të renditur në vlerësimin e bërë në publikimin e PIIE, duke përfshirë: definimin e qartë të rolit të qeverisë, definimin e qartë të rolit të trupit qeverisës (të fondit), definimin e qartë të rolit të menaxherëve, marrjen e vendimeve nga menaxherët, specifikimin e standardeve etike brenda fondit, vendosjen e udhëzimeve për përgjegjësi korporative, dhe vendosjen e udhëzimeve për etikën e investimeve.¹¹

Me qëllim të rritjes së bashkëpunimit ndërkombëtarë dhe përmirësimit të qeverisjes, në vitin 2009 është themeluar Forumi Ndërkombëtar i Fondeve të Pasurisë Sovrane (FNFPS)¹². Anëtarësimi në këtë forum është vullnetar. Aktualisht FNFPS ka mbi 30 FPS anëtare. Të gjitha FPS-të e këtij forumi kanë adoptuar Parimet dhe Praktikën e Pranuara Përgjithësisht të cilat njihen si Parimet e Santiagos.¹³ Këto 24 parime përfshijnë udhëzime praktike mbi qeverisjen e mirë, transparencën, llogaridhënien, promovimin e investimeve, stabilitetin e sistemeve financiare dhe bashkëpunimin ndërkombëtarë.¹⁴

2.4. MODELET KRAHASUESE

Ndonëse IFPS-ja i rendit 134 FPS në botë, për shkak të karakteritikave të lartpërmendura, FSP-të kanë dallime të theksuara. Prandaj, për ta ndërtuar një model të FSP-së për Kosovën, duhet pasur parasysh një sërë parametrash në bazë të së cilave gjenden modelet krahasuese. Ndonëse jo të gjitha modelet duhet t'i plotësojnë të gjithë parametrat, është e rëndësishme që disa nga to të përkohet me rastet që krahasohen.

---

¹⁰ Maire, J., Mazarei, A., Truman, E.M., (2021), Sovereign Wealth Funds Are Growing More Slowly, and Governance Issues Remain, Policy Brief, Peterson Institute for International Economics, February 2021.

¹¹ Ibid.

¹² Shih International Forum of Sovereign Wealth Funds Website: <https://www.ifswf.org/>

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

- **Objektivat:** Në bazë të klasifikimeve të lartpërmendura, objektivat kryesore të FPS-së në Kosovë do ta karakterizojnë fondin si investiv (meqë Kosova ka ndërmarrjet publike dhe asetet që do të barten nga AKP), dhe zhvillimorë (meqë duhet rritur mirëqenia socioekonomike përmes mbështetjes së ri-industrializimit si mundësi për rritje të punësimit).
- **Burimet kryesore të financimit:** Meqë Kosova nuk është prodhuese e naftës ose gazit, atëherë FPS në Kosovë do të kishte si burim të investimit forma tjera (i.e., non-commodity).
- **Krahasueshmëria e kontekstit:** Ndonëse modeli i FSP-së për Kosovën duhet të ketë aspekte unike, është e rëndësishme që modelet që merren për krahasim të jenë zhvilluar në kontekste të ngjashme me Kosovën në një apo më shumë aspekte si: historia e zhvillimit politik, ekonomik dhe social; rajoni dhe popullsia.

Duke pasur parasysh këto tre parametra – pra, objektivat, burimet e financimit, dhe krahasueshmërinë e kontekstit – disa modele që mund të merren për bazë përfshijnë: *Tamasek* në Singapur, *Slovenian Sovereign Holding* në Slloveni, *Turkey Wealth Fund* në Turqi, dhe *Ireland Strategic Investment Fund* në Irlandë.¹⁵ Më poshtë paraqesim aspekte të caktuara të këtyre fondeve.

2.4.1. Temasek në Singapur

Temasek është një kompani investuese, me fushëveprimtari globale, themeluar në vitin 1974 në Singapur, nëntë vite pas pavarësimit të Singapurit nga Britania e Madhe. Në kohën kur u themelua, pra në vitin 1974, popullsia e Singapurit ishte rreth 2.2 milionë, Bruto Produkti Vendor (BPV) (me çmime aktuale) ishte rreth 5.2 miliardë dollarë amerikanë, ndërsa ai për kokë banori ishte rreth 2,342 dollarë amerikanë.¹⁶ Këta indikatorë ekonomikë dhe të popullsisë janë të krahasueshëm me situatën aktuale në Kosovë.

Bazuar në gjendjen e 31 marsit të vitit 2021, *Temasek* ka në pronësi një portfolio prej rreth 283 miliardë dollarësh amerikanë.¹⁷ 10 nga 35 kompanitë fillestare ende mbesin pjesë e

---

¹⁵ Këto modele duhet të shihen si shembuj krahasues nga të cilët mund të mësohet për t’u krijuar një model unik në Kosovë, e jo si modele që duhet replikuar sepse ekzistojnë dallime të shumta që duhet marrë parasysh.

¹⁶ Shih World Bank Database: <https://data.worldbank.org/>

¹⁷ Ibid.

portfolios së Temasek.¹⁸ Objektiva kryesore e tij mbetet rritja e vlerës së aseteve përmes kthimit të qëndrueshëm afatgjatë, ndërsa burimet e financimit përbëjnë asete që nuk janë lëndë bazë (i.e., non-commodity, meqë Singapuri nuk është vend me pasuri të mëdha natyrore). Portfolio i *Temasek* përbëhet nga kompani në sektorin e shërbimeve financiare, telekomunikimit, transportit, patundshmërive, produkteve ushqimore nga bujqësia, etj.

Me qëllim që ta linte Qeverinë e Singapurit si përgjegjëse për bërjen e politikave në nivel vendi por jo edhe për menaxhimin e këtyre aseteve, në fillimet e veta, *Temasek* kishte marrur nën menaxhim 35 kompani, që vlerësoheshin në rreth 354 milionë dollarë të Singapurit (apo rreth 144 milionë dollarë amerikanë) të cilat i ishin bartuar nga Ministria e Financave.¹⁹ Kështu, ndahej roli i Qeverisë si rregulluese dhe politikbërëse me rolin e saj si aksionare.

Ende ekziston një ndarje e qartë mes roleve të Qeverisë, *Temasek*, dhe kompanive që ajo ka nën menaxhim. Qeveria nuk përzihet në vendimet për investime, përveç nëse ka të bëjë me ruajtjen e rezervave të *Temasek*.²⁰ Ndërsa *Temasek* nuk merr vendime për operimin e kompanive që ka në portfolio, pasi që ky shihet të jetë roli i bordeve dhe menaxhmenteve të vetë këtyre kompanive.²¹

Qeveria e Singaporit, konkretisht Ministria e Financave, vazhdon të mbetet aksionari i vetëm i *Temasek*, por roli i *Temasek* nuk është ai i menaxherit të fondeve të Qeverisë.²² Kjo sepse *Temasek*, si një kompani e investimeve komerciale, ka në pronësi asetet e veta, gjë që është e rregulluar nga Dekreti i Kompanive të Singaporit.²³ Statusi i *Temasek* është i definuar edhe me Kushtetutë. Ndarja e roleve me Qeverinë, ka bërë që *Temasek* të udhëhiqet nga një bord i pavarur (që përbëhet nga tre komitete: ekzekutiv, i auditimit, dhe i zhvillimit të udhëheqësisë dhe kompenzimit), shumica e të cilit është jo ekzekutiv dhe përbëhet nga biznesmenë të njohur nga sektori privat.²⁴ Kështu, përderisa ruajtja e rezervave dhe rritja e vlerës së portfolios, ku aksionar i vetëm është Qeveria, mbeten detyra të *Temasek*, ajo udhëhiqet në bazë të parimeve për qeverisje të mirë korporative dhe me disiplinën e një kompanie komerciale.

2.4.2. Slovenian Sovereign Holding në Slloveni

---

¹⁸ Shih Temasek Review Website: <https://www.temasekreview.com.sg/overview/temasek-portfolio-at-inception.html>

¹⁹ Shih Temasek Website: <https://www.temasek.com.sg/en/index>

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

Një model tjetër krahsues është *Slovenian Sovereign Holding* (SSH), që fillet themelimit i ka në vitin 1993, rreth 2 vite pas shpalljes së Pavarësisë së Sllovenisë dhe daljes së saj nga ish-Jugosllavia. Në atë kohë, popullsia e Sllovenisë ishte rreth 2 milionë dhe BPV për kokë banori ishte 5,100 €. ²⁵ ²⁶ Konteksti historik parametrat ekonomikë e bëjnë edhe këtë model të krahasueshëm me kontekstin aktual të Kosovës.

Bazuar në gjendjen e 31 dhjetor 2020, vlera e përgjithshme e aseteve në portfolion e SSH ishte rreth 9.9 miliardë €. ²⁷ Edhe në rastin e SSH, burimet e financimit përbëjnë asete që nuk janë lëndë bazë (i.e., non-commodity). Top-10 asetet që përbëjnë rreth 79% të të gjithë vlerës vijnë nga industria e transportit, sektori i energjisë, sektori financiar, dhe turizmi. ²⁸

Fillet e SSH nisin në vitin 1993, me atë që njihet si Fondi i Kompensimit, e cila ishte një organizatë financiare që merrej me detyrimet që dilnin nga dekretet që rregullonin procesin e denacionalizimit të pronës. ²⁹ Për t'i kryer obligimet, Fondi lëshonte bono dhe sigurime, dhe menaxhonte sigurimet dhe asetet që i ishin përcaktuar me ligj. Seria e parë e këtyre bonove (në formën e letrave me vlerë) kishte filluar të lëshohej në vitin 1995. ³⁰ Ndër vite u ndryshua forma e lëshimit të bonove si dhe emri i Fondit. Në vitin 2010, u themelua Agjencia per Menaxhimin e Aseteve Kapitale të Republikës së Sllovenisë, e cila në mënyrë autonome, të pavarur e profesionale do të menaxhonte asetet në pronësi të Republikës. ³¹ Kjo agjenci u shua 2 vite më vonë dhe, më pas, në vitin 2014 u themelua SSH – pra, fondi me emrin që mbanë edhe sot. ³²

Si objektivë primare, SSH ka rritjen e vlerës së portfolios që përbëhet nga ndërmarrjet shtetërore. Katër sferat primare me të cilat merret SSH përfshijnë: menaxhimin e aseteve kapitale (të cilat janë në pronësi të Republikës së Sllovenisë), privatizimin e kompanive, denacionalizimin (i.e., pjesëmarrjen në çështjet që kanë të bëjnë me kompenzimin për konfiskimin e pronës dhe detyrimeve të SSH), dhe zgjidhjen e kontesteve të detyrimeve në emër të Republikës së Sllovenisë. ³³

---

²⁵ Shih World Bank Database: <https://data.worldbank.org/>

²⁶ Shih Republic of Slovenia Statistical Office Website:

<https://www.stat.si/statweb/en/News/Index/7496#:~:text=Gross%20domestic%20product%20per%20capita,and%20in%201992%20by%205.5%25.>

²⁷ Ibid.

²⁸ Shih Slovenian Sovereign Holding Website: <https://www.sdh.si/en-gb/>

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

³² Ibid.

³³ Ibid.

Sistemi korporativ i SSH përbëhet nga Bordi Menaxhues, që merret me menaxhimin e SSH, dhe Bordi Mbikëqyrës, që merret me kontrollimin dhe mbikëqyrjen e punës së Bordit Menaxhues.³⁴ Një trup tjetër i rëndësishëm është ai i Takimit të Përgjithshëm të Kompanisë, që përbëhet edhe nga Qeveria e Sllovenisë, si aksionari i vetëm i SSH. Për dallim nga *Temasek*, roli i Qeverisë në strukturën e SSH është më i madh.

2.4.3. Turkey Wealth Fund në Turqi

Turkey Wealth Fund (TWF) është një model tjetër i FPS i themeluar në vitin 2016 në Turqi. Për dallim nga *Tamasek* dhe SSH në kohën e themelimit, kur numri i popullsisë dhe madhësia e ekonomive ishin më të ngjashme me atë të Kosovës sot, popullsia dhe ekonomia e Turqisë në 2016 janë dukshëm më të mëdha se ato të Kosovës. Megjithatë TWF përbën një shembull të mire krahasues për shkak të objektivave që ka, por një shembull jo të mire krahasues për shkak të strukturës dhe qeverisjes.

Portfolio e aseteve të TWF përbëhet nga 23 kompani, dy licenca, dhe patundshmëri në tetë sektorë. Përbërja e portfolios është 35% në sektorin e shërbimeve financiare, 27% në energji, 13% në transport dhe logjistikë, 9% në miniera, 8% në lojëra të fatit dhe 4% në teknologji dhe telekom, 2% në bujqësi dhe ushqim, dhe 2% në patundshmëri. Edhe në rastin e TWF, burimet e financimit përbëjnë asete që nuk janë lëndë bazë (i.e., non-commodity).

TWF dallon nga *Temasek* dhe SSH tek raporti i këtij fondi me Qeverinë. Përderisa detyrat e *Temasek* janë qartësisht të ndara prej Qeverisë, e në SSH Qeveria ka ndikim më të madh, Bordi i Drejtorëve të TWF udhëhiqet nga vetë Presidenti i Turqisë. Përveç tij, ky Bord ka edhe një zëvendës udhëheqës, katër anëtarë, dhe Kryeshefin Ekzekutiv të fondit. Komitetet e Bordit, të cilat përbëhen nga anëtarët e Bordit, janë: Komiteti Ekzekutiv dhe i Burimeve Njerëzore, Komiteti i Qeverisjes Korporative, Komiteti i Detektimit të Hershëm të Riskut, dhe Komiteti i Auditimit. Pra, për dallim nga dy modelet e më hershme që ruajnë autonominë komerciale të fondeve, ky model është shumë më i centralizuar dhe drejtpërsëdrejti i lidhur me ekzekutivin.

Objektiva e përgjithshme e TWF është mbështetja e zhvillimit ekonomik të Turqisë. Mandati i tij ka 4 shtylla kryesore, që përfshijnë: rritjen e vlerës së aseteve në fond, financimin e investimeve strategjike në Turqi, mbështetjen e objektivave ekonomike ndërkombëtare të Turqisë, dhe shtytjen e përmirësimit dhe thellimit të tregjeve financiare.

---

³⁴ Ibid.

Përderisa objektivat dhe burimet e financimit të TWF ngjasojnë me modelin që duhet ta ketë Kosovë, struktura dhe qeverisja e fondit nuk duken shembuj të mirë për shkak të ndikimit të madh të Qeverisë.

2.4.4. Ireland Strategic Investment Fund në Irlandë

Ireland Strategic Investment Fund (ISIF) është një fond zhvillimor sovran, i themeluar në vitin 2016 në Irlandë, nën menaxhimin e Agjencise për Menaxhimin e Thesarit Kombëtar (AMTK), e cila shërbën si njëllë agjencie zhvillimore dhe i raporton Ministrisë së Financave.³⁵ Përderisa popullsia e sidomos BPV e Irlandës në vitin 2016 ishte shumë herë më e madhe se ajo e Kosovës, ISIF mund të shërbejë si një shembull tjetër nga një vend i Bashkimit Evropian, por me disa dallime nga SSH në Slloveni.

Në fund të vitit 2020, portfolio globale e ISIF kishte 5.4 miliardë €. Edhe në rastin e ISIF, burimet e financimit përbëjnë asete që nuk janë lëndë bazë (i.e., non-commodity).³⁶

Objektivi i përgjithshëm i ISIF është mbështetja e aktiviteteve ekonomike dhe punësimit në Irlandë. Ai ka dy portfolio: diskrecionare dhe të drejtuar.³⁷ E para, ka mandatin për investime komerciale, por gjithnjë duke synuar mbështetjen e ekonomisë dhe rritjen e punësimit. E dyta, ka të bëjë me investime për realizimin e politikave publike dhe, ndonëse është pjesë e ISIF, drejtimin kryesorë të së cilës e ka Ministria e Financave. Pesë temat prioritare të ISIF për investime janë: zhvillimi rajonal, çështjet e banimit, bizneset e grupeve indigjene, çështjet rreth ndryshimeve klimatike dhe Brexit-it.³⁸

Dallimi kryesor i ISIF me *Temasek* në Singapur, SSH në Slloveni, dhe TWF në Turqi, është në strukturën e tij. Për dallim nga tre shembujt e mëhershëm, ky fond është në kuadër të një agjencie zhvillimore siç është AMTK. Dhe, ndonëse ka më shumë pavarësi në qeverisje se TWF në Turqi, lidhja mes ISIF dhe Ministrisë së Financave të Irlandës është më e dukshme sesa, për shembull, në rastin e *Temasek*. ISIF shërben si shembull i funksionimit të FPS-ës në kuadër të një agjencie zhvillimore.

2.5. PËRFUNDIM

Siç tregon kjo pasqyrë e shkurtër e FPS-ve, në botë ekzistojnë modele të ndryshme të financimit, të organizimit dhe të mandateve të FPS-ve. Meqë Kosova nuk gjeneron rentë tepriç nga burimet natyrore, si shembuj kryesorë janë marrë rastet ku burimet e financimit nuk janë të lidhura për një komoditet (non-commodity). Ndërkaq, modelet

---

³⁵ Shih Ireland Strategic Investment Fund (ISIF) Website: <https://isif.ie/>

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

dëshmojnë për raste të suksesshme të FPS-ve në ndjekjen e qëllimeve ekonomike të vendit, përmes fondve që veprojnë në baza komerciale dhe si entitete investive, nën pronësi të shtetit. Nga ana tjetër, pasqyra tregon se ekzistojnë modele të ndryshme të raporteve të FPS-ve me Qeverinë, disa nga të cilat janë më të centralizuara se të tjerat. Duke marrë parasysh parimet e qeverisjes demokratike në një shtet republikan, Grupi Punues ka synuar një model ku instancave ekzekutive dhe përfaqësuese të Republikës së Kosovës i mundësohet një monitorim efektiv dhe ushtrimi efektiv i rolit të aksionarit, por nga ana tjetër ruhet autonomia organizative dhe menaxheriale e Fondit dhe e ndërmarrjeve nën pronësi të tij.

KAPITULLI 3. KORNIZA LIGJORE DHE IMPLIKIMI LIGJOR

3.1. HYRJE

Themelimi i FSRK kërkon ndryshime në pasqyrën institucionale të Republikës së Kosovës, përfshirë atë ligjore. Mu për këtë, vlerësimi i impaktit ligjor është i pashmangshëm. Aktualisht, baza ligjore për krijimin e FSRK nuk ekziston, andaj janë të domosdoshme ndryshimet përmes hartimit të kornizës së re ligjore që do t'i përshtateshin nevojave për krijimin e FSRK.

Kushtetuta e Republikës së Kosovës njeh shprehimisht kategorinë e aseteve publike në pronësi të shtetit dhe parasheh mundësi për krijimin institucioneve përmes të cilave bëhet menaxhimi dhe transaktimi i tyre.

Duke marrë parasysh që FSRK do ngërthente në vete menaxhimin dhe pronësinë e ndërmarrjeve publike, këtu duhet pasë parasysh historikun ligjor që i referohet menaxhimit me asetet publike. Mu për këtë duhet referuar edhe aspekteve ligjore që nuk janë aktualisht të aplikueshme, për shkak të fuqisë së tyre juridike, nisur nga neni 160 të Kushtetutës i cili ka potencuar shprehimisht që: *“Republika e Kosovës do t'i ketë në pronësi të vet të gjitha ndërmarrjet në Republikën e Kosovës që janë ndërmarrje në pronësi publike. Të gjitha obligimet që kanë të bëjnë me këto të drejta pronësore do të jenë obligime të Republikës së Kosovës. Qeveria e Kosovës mund të privatizojë, të japë me koncesion ose të japë me qira ndërmarrjet në pronësi publike në mënyrën e rregulluar me ligj”*. Një gjë e tillë ka nënkuptuar që të drejtat pronësore të ndërmarrjeve publike ushtrohen nga Qeveria e Republikës së Kosovës. Sikur të aplikoheshin në momentin aktual, do nënkuptohej që, përderisa të njëjtat janë pjesë e FSRK i cili ushtron të drejtat pronësore në emër të Republikës së Kosovës, nuk do kishte implikime kushtetuese. Pra, edhe në moment aktual, një nen I këtillë, I aplikueshëm deri në vitin 2012, nuk do ishte pengesë ndaj themelimit të FSRK.

Duke marrë parasysh këtë që u tha më lart, e vetmja gjë që duhet pasur të qartë në vazhdim është mbetja e pronësisë dhe ushtrimi i të drejtave pronësore, për aq sa u përket ndërmarrjeve publike nga Qeveria e Republikës së Kosovës. Kjo dispozitë mundëson procedimin me amandamentim e kornizës ligjore me qëllim të themelimit të FSRK.

3.2. TRANSFERI I ASETEVE TË AKP-SË – IMPLIKIMET

Nisur nga fakti që FSRK parashihet dhe rekomandohet të marrë pronësi mbi disa nga pronat që janë aktualisht nën menaxhimin e AKP-së, duhet paraparë modalitetet dhe implikimet ligjore që do duhej prekur, ashtu që të mundësohet transferi i aseteve shtetërore aktualisht nën menaxhimin e AKP-së të FSRK.

Për të vepruar në bazë të paragrafit paraparak, duhet pasur parasysh që, në bazë të Ligjit Nr. 04/L-034 për Agjencinë Kosovare të Privatizimit (këtu e tutje referuar si: Ligji për

Agjencinë Kosovare të Privatizimit), kjo e fundit ka kompetenca ekskluzive të administrojë: 1.1.ndërmarrjet në pronësi shoqërore, pavarësisht nëse i janë nënshtruar transformimit apo jo; 1.2.të gjitha asetet që ndodhen në territorin e Kosovës, pavarësisht a janë të organizuara si subjekte apo jo, të cilat kanë qenë pronë në pronësi shoqërore me ose pas 22 Marsit 1989, përveç rasteve të rregulluara sipas paragrafi 2. të këtij neni;dhe 1.3.të gjitha aksionet në korporata dhe korporatat vartëse të themeluara sipas këtij ligji; dhe të gjithë interesat në pronësi shtetërore në një ndërmarrje apo subjekt tjetër juridik, pavarësisht nëse ajo ndërmarrje apo subjekt juridik i është nënshtruar transformimit.

Duke marrë parasysh këtë që u tha më lart, në bazë të legjislacionit aktual në fuqi, AKP menaxhon me të gjitha asetet e listuara në paragrafin paraprak dhe e njëjta ka kompetenca ekskluzive mbi menaxhimin e tyre. Rrjedhimisht, për të bërë të mundur kalimin e këtyre aseteve nën pronësinë e Fondit Sovran, duhet ndryshuar Ligjin për Agjencinë Kosovare të Privatizimit në mënyrë që të mundësohet ky transfer asetesh.

Nëse vazhdohet me procedurën e paraparë më lart, duhet shqyrtuar nevoja për plotësim/ndryshimin e Ligjit për Agjencinë Kosovare të Privatizimit që do parashihte funksionimin e AKP në segmente të caktuara paralelisht me hyrjen në fuqi të Ligjit për Fondin Sovran dhe themelimit të strukturës organizative të të njëjtit. Obligimet ndaj palëve të AKP-së do të menaxhoheshin nga e njëjta edhe pas hyrjes në fuqi të Ligjit për Fondin Sovran. Grupi Punues, megjithatë, sheh reformimin e AKP si proces të ndarë nga themelimi i FSRK. Relevante për FSRK-në është vetëm rregullimi i procedurës së transferit të aseteve të caktuara nga AKP te FSRK.

Natyrisht, kjo pjesë diskuton asetet e AKP-së që janë ende nën menaxhim nga këta të fundit dhe nuk i janë nënshtruar procedurës së privatizimit. Një ndër metodat e konsideruara nga Grupi Punues, në drejtim të fitimit të nënshtrimit të aseteve të caktuara nga FSRK, mbi të drejtat pronësore është shpronësimi. Rrjedhimisht, kjo pjesë do analizojë më në detaje një mundësi të tillë.

Ligji Nr.03/L-139 për shpronësimin e pronës së paluajtshme (këtu e tutje referuar si: Ligji për Shpronësimin) parasheh kushtet kur Qeveria mund të bëjë shpronësimin. Ky Ligj për Shpronësimin duhet parë në dritë të Konventës Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut (e cila është direkt e aplikueshme në Republikën e Kosovës në bazë të nenit 22 të Kushtetutës), dhe praktikës së Gjykatës Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut (e ndërlidhur me nenin 22 në bazë të nenit 53 të Kushtetutës), që ka supremaci mbi ligjet vendore dhe dikton rregullat edhe në proces të shpronësimit, bazuar në nenin 1 Protokollin Nr.1 të Konventës Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut (këtu e tutje referuar si: KEDNj).

Duke marrë parasysh që shpronësimi me qëllim të fitimit të menaxhimit të fondeve nga FSRK do bëhej në qëllim të interesit publik, duhet nisur nga definimi i këtij të fundit nga Gjykata Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut (këtu e tutje referuar si: GjEDNj).

Kuptimi i termit “interes publik” dhe “interes i përgjithshëm” është diskutuar në rastin e *James and others vs. United Kingdom*, ku është potencuar që: “marrja e pronës në qëllim të interesit social, ekonomik apo politikave tjera mund të konsiderohet të jetë në interesin publik, edhe atëherë kur bashkësia apo komuniteti më i gjerë nuk shfrytëzon direkt apo nuk ka përfitim nga prona e marrë. Kjo lë të kuptohet se koncepti i interesit publik sipas GjEDNj-së është i gjerë.

Neni 1 i Protokollit Nr.1 thekson që privimi nga prona duhet të jetë “subjekt i kushteve të parapara me ligj” dhe kontrolli i tillë duhet të jetë i bazuar në “ligje të tilla që shteti i sheh si të domosdoshme”. Kjo kërkesë e ligjshmërisë është përcaktuar si siguri ndaj metodave arbitrare. Referenca këtu ju bëhet akteve juridike nacionale që mund të jenë të shkruara (ligjet, dekretet, rregulloret), precedentë apo rregulla të miratuara përmes shfrytëzimit të tyre në praktikë. Për më tepër, GjEDNj përcakton që, pa marrë parasysh në cilën formë gjenden këto rregulla, të njëjtat duhet të jenë mjaftueshëm precize dhe të qasshme (*James and others vs. United Kingdom*).

Definimet e interesit publik dhe të përgjithshëm, varen nga shteti në shtet e në masë të madhe i nënshtrohen marginës së interesit shtetëror (*margin appreciation*). Rrjedhimisht e në dritë të asaj që është paraqitur më lart, mund të konstatohet që:

1. Shpronësimi i patundshmërive është i paraparë me ligj;
2. Shpronësimi i patundshmërive është rregulluar në harmoni me praktikën e GjEDNj-së dhe si i tillë parasheh interesin publik;
3. Shpronësimi i aseteve nën menaxhim nga AKP do mund të bëhet nga Qeveria në pajtim me Ligjin për Shpronësimin, me qëllim të kalimit të aseteve të tilla në FSRK.

3.3. MENAXHIMI I NDËRMARRJEVE PUBLIKE - IMPLIKIMET

Ligji për Ndërmarrjet Publike i Republikës së Kosovës, jep kornizën bazë për organizimin institucional e parimet bazë të funksionimit të Ndërmarrjeve Publike në Republikën e Kosovës.

Grupi punues ka konstatuar që pronësia e ndërmarrjeve të caktuara publike do duhej kaluar në pronësi të FSRK, për arsyet e parashtruara në fillim të këtij Koncept Dokumenti. Mirëpo, për të bërë një gjë të tillë duhet pasur parasysh:

1. Implikimet ligjore në kuptim të kalimit të aseteve;
2. Përgjegjësinë për obligimet e ndërmarrjeve publike dhe
3. Përcaktimin e menaxhmentit të ndërmarrjeve ekzistuese nga FSRK.

Nisur nga fakti që Ligji për Ndërmarrjet Publike përcakton qartë organizimin, funksionimin dhe menaxhimin e ndërmarrjeve publike, nuk mund të flitet për ndryshimin në strukturë menaxheriale pa bërë: 1) plotësim/ndryshimin e Ligjit për Ndërmarrjet Publike dhe 2) Hartimin e Ligjit të veçantë për FSRK.

Pasi që koncepti i FSRK nuk nënkupton zhvendosjen e tërë strukturës menaxheriale në FSRK nga ndërmarrjet publike por, parasheh vazhdimin e funksionimit të bordeve mbikqyrëse të ndërmarrjeve publike me kompetenca të ngushtuara në raport me ato të parapa me Ligjin për Ndërmarrjet Publike, ky i fundit nuk duhet shfuqizuar por duhet inicuar plotësim/ndryshimi ashtu që të: 1) definohej struktura e ndërmarrjeve të mbetura publike; 2) definohej menaxhmenti i ndërmarrjeve publike; 3) përcaktoheshin kompetencat e bordeve mbikqyrëse dhe 4) përgjegjësia në raport me kreditorët.

Ajo që duhet pasur parasysh është që kalimi i aseteve nën pronësi tjetër nuk mund të nënkuptojë, në asnjë formë, shpërfilljen e obligimeve në raport me borxhet dhe kreditorët, andaj në çdo kohë duhet parë asetin bashkë me obligimet ndaj palëve të treta. Në qëllim të pozicionimit sa më të favorshëm të FSRK, duhet marrë parasysh fuqizimin paraprak të ndërmarrjeve publike dhe kthimin e borxheve ekzistuese.

3.4. LIGJI PËR FONDIN SOVRAN

Themelimi i FSRK duhet të bëhet mbi bazën e një ligji të veçantë që do prodhonte edhe plotësim/ndryshimin e ligjeve tjera të parapara më lart, përfshirë eventualisht atë Nr.06/-016 për Shoqëritë Tregtare (këtu e tutje referuar si: Ligji për Shoqëritë Tregtare). Kjo për arsyen se FSRK-së do t'i jepet forma e shoqërisë aksionare e cila duhet të funksionojë në bazë të Statutit të vet.

Themelimi, statusi dhe qeverisja e FSRK do të rregullohen nga dy dokumente: Ligji për FSRK dhe Statuti i FSRK. Ligji për FSRK do të hapë rrugën ligjore dhe autorizojë zbatimin e nismës procedurale nga Ministria e Financave ose një agjension tjetër ekzekutiv i Qeverisë për themelimin e FSRK si entitet të pavarur komercial në pronësi të Republikës së Kosovës. Përveç kësaj, Ligji duhet që:

1. Të vendos për themelimin e FSRK me statusin juridik të shoqërisë aksionare dhe ta definojë pronësinë e FSRK me Republikën e Kosovës si pronar të njëqind (100) për qind të aksioneve.
2. Të caktojë kapitalin likuid dhe asetet jo-likuide fillestare të cilat vihen nën pronësi të FSRK.
3. Të autorizojë Ministrinë e Financave për të ndërmarrë veprimet dhe krijojë instrumentet për implementimin e modelit të financimit të kapitalit fillestar likuid

të FSRK (sipas modeleve të rekomanduara në seksionin 4.3.4 të Koncept Dokumentit).

4. Ta rregullojë rolin e Kuvendit si mbikëqyres të FSRK dhe të definojë procedurat për emërimin dhe zëvendësimin e anëtarëve të Bordit Mbikëqyrës të FSRK.
5. Të përcaktojë rolin e Kuvendit në procedurën e ndryshimeve të Statutit të FSRK.
6. Të përcaktojë Listën e Aseteve të Rezervuara dhe procedurën për ndryshimin e saj.
7. Të përcaktojë procedurat për transferin e pronësisë/aksioneve mbi ndërmarrjet publike nga Republika e Kosovës te FSRK dhe kriteret bazë të fushëveprimit, gjendjes financiare dhe organizative të ndërmarrjeve para transferit, si dhe të autorizojë Ministrinë e Ekonomisë për të ndërmarrë veprimet për ekzekutimin ligjor të transferit të pronësisë së asetëve nën menaxhimin e Ministrisë të FSRK, në procesin e themelimit të FSRK dhe më tej. Kjo përfshin njohjen e të drejtës së FSRK-së që përmes Bordit Mbikëqyres të vendos për refuzimin e pranimin (përmes faljes ose blerjes) të asetëve të caktuara.
8. Të përcaktojë procedurat për transferin e pronësisë së asetëve nën menaxhim të AKP-së të FSRK ose entitete afariste në pronësi të FSRK, si dhe njohjen e entitetit ndërmjetës (Ministrinë e Financave) që ekzekuton bartjen e pronësisë së asetëve nga AKP te FSRK. Kjo përfshin njohjen e të drejtës së FSRK-së që përmes Bordit Mbikëqyres të vendos për refuzimin e pranimin (përmes faljes ose blerjes) të asetëve të caktuara.
9. Të përcaktojë procedurat për transferin dhe/ose shitjen e asetëve nën pronësi të FSRK Republikës së Kosovës ose agjensioneve të saj. Propozohet që çdo marrje përsipër e asetëve të FSRK nga Qeveria, në formë të pjesërishme ose të plotë, të lejohet vetëm me autorizim të Kuvendit dhe me kompenzimin adekuat të vlerës së asetit.
10. Të caktojë statusin e Fondit Rezervë të menaxhuar nga FSRK dhe kushtet dhe format e transferit të parasë së Fondit Rezervë dhe të pagesës së dividendave nga FSRK te Ministria e Financave.
11. Ta garantojë autonominë organizative dhe menaxheriale të FSRK nga ndikimet dhe presionet e drejtpërdrejta qeveritare, politike dhe të palëve të treta të interesuara, duke paraparë edhe masat disiplinore, ndëshkuese dhe penale që ushtrohen në raste të ndërhyrjes së tillë.

Ndërkaq, Statuti i FSRK duhet që:

1. Të caktojë strukturën e brendshme organizative të FSRK, përfshirë rolin dhe mandatet e Bordit Mbikëqyres, Bordit Ekzekutiv dhe oficerëve të shoqërisë në pajtim me dispozitat për shoqëritë aksionare në Ligjin për Shoqëritë Tregtare.
2. Të caktojë formën e organizimit të FSRK si korporatë, përfshirë departamentet dhe trupat tjerë të brendshëm qeverisës dhe ekzekutivë, me fleksibilitet të mjaftueshëm për ndryshime operative sipas vendimeve të Bordit Mbikëqyres.

3. Të caktojë detyrimet e Bordit Mbikëqyres ndaj aksionarit (Republikës së Kosovës, të përfaqësuar nga Kuvendi) dhe të FSRK në përgjithësi ndaj dispozitave të veçanta ligjore të përcaktuara në Ligjin për Fondin Sovran.
4. Të definojë procedurat për emërimin e bordeve mbikëqyrëse dhe/ose menaxhuese të ndërmarrjeve nën pronësi të FSRK.
5. Të definojë elementet e tjera relevante organizative dhe strategjike të FSRK, të theksuara në Shtojcën e këtij Koncept Dokumenti ("Parimet Themelore") dhe sipas këshillimeve të specialistëve dhe konsulentëve relevantë.

Për hollësitë mbi funksionet e mësipërme, shih Shtojcën e këtij Koncept-Dokumenti ("Parimet Themelore").

Për shkak të kompleksiteteve të strukturës dhe hierarkisë ligjore, rekomandohet që Ligji për FSRK dhe Statuti i tij të punohen nga një ekip i specializuar juridik, i angazhuar enkas nga Komisioni Qeveritar për këtë qëllim. Ndërkaq, rekomandohet që Statuti i FSRK, qasja ndaj qeverisjes së brendshme, menaxhimit dhe strukturës organizative, hartimi i strategjisë investive dhe rekrutimi i stafit menaxherial e profesional, të zhvillohen në bashkëpunim me një ose më shumë kompani të specializuara të konsulencën afariste, në veçanti ato me përvojë ndërkombëtare në menaxhimin e aseteve dhe investimeve financiare të fondeve sovraane në veçanti.

3.5. LIGJI PËR KAMPIONËT NACIONALË

Për të krijuar mundësinë për investime të brendshme të FSRK jashtë sferës së ndërmarrjeve publike, do të jetë i nevojshëm rregullimi i statusit të shoqërive aksionare në pronësi jo-shtetërore të cilat mund të përfitojnë nga investimet e FSRK. Për rolin dhe strategjinë e këtyre investimeve, shih Shtojcën ("Parimet Themelore"). Ligji për Kampionët Nacionalë duhet të përfshijë elementet e mëposhtme:

1. Të themelojë statusin e "Kampionit Nacional".
2. Të themelojë dhe financojë, në kuadër të Ministrisë së Ekonomisë ose të Tregtisë dhe Industrisë, Zyrën Koordinuese për Çertifikimin e Kampionëve Nacionalë, e cila do të procedojë aplikimet dhe mbajë evidencën e shoqërive që gëzojnë statusin aktiv të "Kampionit Nacional", si dhe të bëjë revokimin e këtij statusi.
3. Të përcaktojë kriteret e aplikimit dhe çertifikimit të shoqërive me statusin e "Kampionit Nacional". Ndër këto përfshihen:
  - a) Që ndërmarrja është e formuar si shoqëri aksionare, që punëson në formë të përhershme më së paku 50 persona dhe dëshmon praktikat më të mira të qeverisjes korporative, përfshirë ekuitabilitetin gjinor në bord dhe menaxhment dhe në përfshirjen e punëtorëve në proceset qeverisëse.

- b) Që ndërmarrja është e regjistruar si sh.a. në Kosovë, ruan pjesën më të madhe të kapitalit në Kosovë dhe veprimtarinë kryesore komerciale dhe/ose prodhuese e shërbyese e kryen në Kosovë.
  - c) Që ndër aktivitetet kryesore të ndërmarrjes janë eksporti i mallrave dhe shërbimeve jashtë vendit, në të cilat ndërmarrja dëshmon epërsi të theksuar në krahasim me konkurrentët (nëse ekzistojnë).
  - d) Që në veprimtarinë e saj ndërmarrja ndjek politikë të theksuar të dekarbonizimit dhe mirëmbajtjes ambientale.
  - e) Të tjera që përcaktohen nga Ligji.
1. Të përcaktojë procedurat për emërimin e komisionit të pavarur që bën vlerësimet e aplikimeve për statusin dhe jep rekomandimin për njohjen e tij nga Ministria.
  2. Të përcaktojë kushtet dhe procedurën për revokimin e statusit.
  3. Të përcaktojë beneficionet që përfiton shoqëria nga statusi i “Kampionit Nacional”, siç është pjesëmarrja investive nga FSRK dhe të tjera që do të vendosen.

Hartimi dhe miratimi i këtij Ligji nuk është i domosdoshëm për themelimin dhe veprimtarinë fillestare të FSRK, por prek një aspekt të aktiviteteve të tij të planifikuara. Për këtë arsye rekomandohet që puna në këtë Ligj të fillojë pas miratimit të Ligjit për Fondin Sovran.

3.6. LIGJE TË TJERA

Ngjashëm, pas miratimit të Ligjit për Fondin Sovran, Qeveria duhet të shqyrtojë fushat relevante që do të preken nga aktivitetet e FSRK, përfshirë ato të sistemit financiar dhe standardeve të qeverisjes korporative në përgjithësi. Në veçanti, të nevojshme janë shqyrtimi i fushave të mëposhtme:

1. Krijimi i bazës ligjore për emetimin e bonove dhe letrave me vlerë nga shoqëritë aksionare dhe entitetet tjera komerciale në Kosovë.
2. Krijimi i bazës ligjore për organizimin e tregut të kapitalit (bursës) dhe për tregtimin e letrave me vlerë, bonove dhe instrumenteve tjera financiare në nivel primar dhe sekondar.
3. Përmirësimet eventuale që duhet të bëhen në Ligjin për Shoqëritë Tregtare në veçanti me qëllim të caktimit dhe përforcimit të kushteve dhe kornizës së qeverisjes korporative për shoqëritë aksionare.

Adresimi i mangësive në Ligjin e Punës, përfshirë kushtet dhe kërkesat për organizimin dhe pjesëmarrjen sindikale dhe/ose Këshilleve të Punëtorëve brenda shoqërive aksionare të mesme dhe të mëdha dhe përfaqësimin e tyre në qeverisje korporative përbrenda shoqërive aksionare (duke marrë për bazë në veçanti modelet e kodeterminimit të Gjermanisë dhe Danimarkës që rregullojnë pjesëmarrjen dhe përfaqësimin e punëtorëve në qeverisjen e shoqërive aksionare).

KAPITULLI 4. METODOLOGJIA E ZBATIMIT

4.1. HYRJE

Ky kapitull përshkruan metodologjinë e zbatimit të strategjisë për themelimin e Fondit Sovran të Republikës së Kosovës. Sipas vlerësimit të Grupit Punues, strategjia duhet të përfshijë këto elemente:

- 1) Hartimin e kornizës ligjore për themelimin dhe veprimin e FSRK (e përshkruar në Kapitullin 3).
- 2) Themelimi dhe organizimi i FSRK si institucion.
- 3) Modelet e financimit të kapitalit fillestar likuid të FSRK.
- 4) Përcaktimi i aseteve (kapitalit jo-likuid) të Republikës së Kosovës që barten te FSRK dhe hapat paraprak në procesin kalimtar.

4.2. HARTIMI I KORNIZËS LIGJORE

Siç theksohet në Kapitullin 3, për hartimin e kornizës ligjore të FSRK, do të jetë e nevojshme krijimi nga Komisioni Qeveritar i një ekipi të specializuar juridik, me ekspertizë në funksionimin e ndërmarrjeve publike, menaxhimit të aseteve, konfiskimit të aseteve, e në përgjithësi funksionimit të shoqërive aksionare

Në kontaktet e Grupit Punues me donatorë të jashtëm, disa sosh kanë shprehur interesim që ta përkrahin punën e Komisionit në pjesën e hartimit të kornizës ligjore për FSRK. Grupi Punues ka mirëpritur këtë përkrahje, mirëpo rekomandon që për punën e hartimit të kornizës ligjore, termat e referencës për juristë të jashtëm të angazhuar për këtë qëllim të caktohen nga Qeveria, me financim të mundshëm nga donatorët. Grupi Punues rekomandon që hartimi i ligjit dhe dokumenteve tjera juridike t'i përmbahet maksimalisht konceptit të FSRK të përcaktuar në këtë Koncept Dokument.

Për hartimin e Statutit të FSRK, rekomandohet që pos një ekipi juridik, hartimi i këtij dokumenti të bëhet në bashkëpunim me një ose më shumë kompani të konsulencës afariste, me përvojë ndërkombëtare në menaxhimin e aseteve dhe strategji financiare. Koncepti i elaboruar i organizimit të brendshëm të FSRK rekomandohet të bëhet në bashkëpunim me ekspertizën e një ose më shumë kompanive të tilla, mbi premisat e caktuara në këtë Koncept Dokument.

4.3. THEMELIMI DHE ORGANIZIMI I FSRK

Pas hartimit dhe miratimit të Ligjit për Fondin Sovran dhe elementeve të tjera të kornizës ligjore, hap i ardhshëm do të jetë organizimi i FSRK si institucion. Në këtë proces përfshihen jo vetëm formalitetet ligjore (p.sh., regjistrimi i FSRK si SH.A. në regjistrin e bizneseve të Kosovës), por edhe proceset vijuese:

- 1) Hartimi i Statutit (Kartës Afariste) të FSRK, ku, në pajtim me Ligjin për Fondin Sovran, përshkruhen qëllimet, forma e qeverisjes dhe struktura organizative e FSRK.
- 2) Emërimi i Bordit Mbikëqyres fillestar me mandat të përkohshëm.
- 3) Rekrutimi i Shefit Ekzekutiv dhe oficerëve të tjerë të FSRK.
- 4) Nisja e menjëhershme e rekrutimit dhe punësimit të stafit të FSRK.
- 5) Hartimi i Strategjisë Investuese nga FSRK.
- 6) Transferi i kapitalit likuid (sipas modeleve të financimit) dhe aseteve tjera jo-likuide (sipas strategjisë së propozuar në këtë dokument) nga Qeveria të FSRK.

4.3.1. Hartimi i Statutit të FSRK

Statuti i FSRK do të jetë instrumenti themelor qeverisës i FSRK. Një strategji efikase do të ishte që hartimi i Statutit të FSRK të nisët paralelisht me hartimin e Ligjit për Fondin Sovran. Kjo për arsyen se këto dy dokumente do të jetë hierarkisht të ndërvuarura. Ligji për Fondin Sovran, përveç se përben aktin ligjor që drejton Qeverinë që të fillojë procedurat për themelimin e FSRK dhe cakton kapitalin fillestar të FSRK, do të përcaktojë qëllimet dhe mandatet e FSRK, si dhe të rregullojë marrëdhëniet e saj me institucionet e Republikës së Kosovës si aksionari kryesor dhe i vetëm i FSRK. Ndërkaq, Statuti do të jetë i bazuar pjesërisht mbi përcaktimet e Ligjit për Fondin Sovran, por do të përfshijë elementet si: qeverisja e brendshme e FSRK, struktura organizative dhe aspekte tjera operative të FSRK. Elementet bazë të strukturës organizative përshkruhen në Shtojcën e këtij dokumenti.

Grupi Punues rekomandon që Qeveria ta bëjë hartimin e Statutit dhe strategjisë fillestare të FSRK me ndihmën e një ose më shumë konsulentëve ndërkombëtarë, me përvojë ndërkombëtare në fushën e fondeve investive dhe të strategjive investuese.

4.3.2. Emërimi i Bordit Mbikëqyres fillestar

Bordi Mbikëqyres do të jetë organi më i lartë qeverisës i FSRK (shih Shtojcën). Akti themelues i FSRK duhet të shoqërohet me listën e anëtarëve të Bordit Mbikëqyres themeltarë të FSRK.

Ligji për Fondin Sovran do të përcaktojë kualifikimet për anëtarët e Bordit Mbikëqyres, procedurat e përzgjedhjes dhe mandatin e tyre. Ndërkaq, Statuti do të përcaktojë rolet qeverisëse të Bordit Mbikëqyres brenda FSRK.

Për Bordin themeltar të FSRK, Grupi Punues rekomandon që Qeveria të emërojë një Bord të përkohshëm, me mandat fillestar në themelimin e FSRK. Ky mandat, me zgjatje deri në dy vjet, duhet të pasohet nga përzgjedhja e anëtarëve të rregullt të Bordit sipas procedurës normale të përcaktuar në Ligjin për Fondin Sovran. Emërimi i një Bordi fillestar me mandat të përkohshëm do ta përshpejtonte dukshëm procesin e themelimit të FSRK dhe nisjes së punës së tij, meqë procedurat normale të përzgjedhjes së anëtarëve të Bordit marrin kohë. Megjithatë, në përzgjedhjen e anëtarëve të përkohshëm të Bordit, Qeveria duhet të marrë parasysh kriteret kualifikuese të caktuara në Ligjin për Fondin Sovran.

4.3.3. Rekrutimi i Shefit Ekzekutiv

Shefi Ekzekutiv do të jetë zyrtari më i lartë ekzekutiv i FSRK (shih Shtojcën). Menjëherë pas themelimit të FSRK, Bordi do të nisë procedurat për punësimin e Shefit Ekzekutiv, me shpalljen e një konkursi ndërkombëtar. Rekomandohet që edhe rekrutimi i Shefit Ekzekutiv të bëhet me ndihmën e një firme konsulente ndërkombëtare. Personi i rekrutuar si Shef Ekzekutiv duhet të jetë figurë profesionale me përvojë shumëvjeçare ndërkombëtare në fondet investive, menaxhimin e aseteve dhe ekzekutimin e strategjive investuese. Parametrat e tjerë të profilin arsimor dhe profesional të Shefit Ekzekutiv do të caktohen nga Bordi në bashkëpunim me Qeverinë dhe konsulentin ndërkombëtar.

Pas emërimit, Shefi Ekzekutiv do të udhëheq procesin e kompletimit të zyrtarëve të lartë udhëheqës të FSRK (shih Shtojcën) dhe më pas nisjen e rekrutimit të pjesës tjetër të stafit përmes konkurseve konkurrense.

4.3.4. Modelet e financimit të kapitalit fillestar likuid të Fondit

Bashkë me asetet jo-likuide të cilat do t'i trashëgojë Fondi nga Qeveria (NP-të, asetet e AKP-së dhe të tjera), FSRK do të ketë nevojë për një kapital fillestar likuid si bazë e shpenzimeve fillestare operationale të FSRK, por edhe për themelimin e një fondi të investimeve që FSRK do ta ketë në dispozicion që nga dita e parë. Për t'ju shmangur sa më shumë implikimeve buxhetore për Qeverinë për financimin e këtij kapitali dhe në mënyrë që ky kapital të mos burojë nga buxheti operativ i Qeverisë ose nga rialokimet buxhetore brenda kornizës së shpenzimeve, Grupi Punues ka shqyrtuar disa mundësi të ndryshme për sigurimin e këtij financimi.

Grupi Punues para sheh tre mundësi që, qoftë veçanërisht ose në kombinim, mund të ofrojnë financimin për kapitalin fillestar likuid të FSRK. Mundësia e parë parasheh që Qeveria të nxjerr një kredi të jashtme mbi bazën e fondeve në mirëbesim që ruhen nga AKP. Mundësia e dytë parasheh që Qeveria të shesë bono të thesarit të dedikuara veçanërisht për financimin e FSRK. Mundësia e tretë parasheh që Qeveria, përkatësisht Ministria e Financave, të krijojë një instrument financiar të njohur si “Kapital Investues i Grantuar” me kthim nominal prej 0,001% në vit. Qeveria do t’ia shiste këtë instrument Trustit Pensional të Kosovës, duke e përdorë shumën e përfituar si bazë për financimin e Fondit. Detajet për tre opsionet jepen më poshtë.

4.3.4.1. Kredi mbi bazën e fondeve në mirëbesim të AKP-së

Sipas kësaj variante, Qeveria do të kërkonte një kredi me kamatë konkurrense nga një ose më shumë banka komerciale ndërkombëtare. Si garancë e kësaj kredie do të përdorshin fondet në mirëbesim që ruhen nga AKP. Shuma aktuale e këtij fondi (nëntor 2021) është 182.6 mil. €.

Arsyetimi:

AKP i ruan të hyrat nga shitja e aseteve (privatizimi) në fondin e saj në mirëbesim. Sipas Ligjit mbi AKP-në, Qeveria nuk ka të drejtë mbi këto fonde përderisa konsumohet e drejta për ankesa nga palët kreditore përmes Dhomës së Posaçme të Gjykatës Supreme. Vetëm pasi të jenë shqyrtuar dhe gjykuar parashtresat dhe pasi nga ky fond të jenë kompenzuar kreditorët, pjesa e mbetur i kalon Qeverisë.

Kjo situatë e bën të paprekshëm këtë fond përderisa nuk përfundon shqyrtimi i të gjitha ankesave nga Dhoma e Posaçme për secilen ndërmarrje të privatizuar. Mirëpo, duke marrë parasysh se në një të ardhme afatshkurtër ose afatmesme këto fonde, ose pjesa dërrmuese e tyre, do t’i kalojë Qeverisë, Qeveria mund t’i përdorë ato si bazë për një hipotekë kreditore, duke marrë kredi në vlerë të rreth 50% (më shumë ose më pak) të shumës që gjendet në fondin e mirëbesimit. Kjo kredi do të merrej në formë konkurrense nga një ose më shumë banka komerciale ndërkombëtare, për një periudhë minimum dhjetë vjeçare. Shuma e kredituar do të dedikohet ekskluzivisht për financimin e kapitalit fillestar të FSRK, për çka Ministria e Financave do të mund të autorizohet për një tranzaksion të tillë të veçantë nga Ligji për Fondin Sovran.

4.3.4.2. Bono të thesarit

Qeveria mund të nxjerr në ankand një shumë të caktuar bonosh të dedikuara veçanërisht për financimin e FSRK. Këto bono do të bëheshin me maturitet afatgjatë (5 ose 10 vite) me një kamatë konkurrense. Për shitjen e këtyre bonove Qeveria do të mund të lidhte një marrëveshje memorandimi me bankat komerciale të vendit.

Arsyetimi:

Shitja e bonove mund të jetë me risk më të ulët dhe me kushte më të volitshme se sa nxjerrja e një kredie të jashtme. Mirëpo, meqenëse se kapaciteti i Qeverisë për të tërhequr fonde përmes bonove varet nga disponueshmëria e investitorëve për t'i blerë ato, shuma e realizuar mund të jetë më e vogël se sa nxjerrja e një kredie mbi bazën e fondeve në mirëbesim të AKP-së. Në anën tjetër, kjo formë do të ishte mënyrë për nxitjen e kapitalit të brendshëm, sidomos atë të mbajtur nga bankat komerciale, të investohen për qëllime zhvillimore ekonomike. Kjo do të realizohej sidomos nëse para nxjerrjes së kësaj serie të bonove në ankand, Qeveria përmbyll një memorandum bashkëpunimi me bankat komerciale të Kosovës me zotimin se fondet e ngritura dedikohen për FSRK dhe se investimi i tyre në Kosovë do të jetë në interes të zgjerimit të tregut bankar (sidomos atij komercial) në Kosovë. Memorandumi mund të përfshijë edhe marrëveshjen midis Qeverisë dhe bankave për shfrytëzimin e bankave komerciale të Kosovës nga FSRK për depozitat e veta, të shërbimeve të pagesave dhe shërbimeve të tjera bankare.

4.3.4.3. *Kapitali Investues i Garantuar dhe Trusti Pensional i Kosovës*

Për financimin e FSRK Qeveria mund të krijojë me ligj një instrument të ri financiar i quajtur "Kapitali Investues i Garantuar" që do të deponohet në Bankën Qendrore të Kosovës. Ky instrument mund të krijohet me Ligjin për Fondin Sovran dhe përmes tij Qeveria mund ta orientojë Trustin Pensional të Kosovës që një pjesë të fondit të tij rezervë (pjesës së painvestuar) ta investojë në këtë instrument, me një normë interesi prej 0,001 %.

Arsyetimi:

Krijimi i një instrumenti të tillë financiar e bën të mundur që Qeveria të mobilizojë, përmes një garance qeveritare (pra, me risk minimal për depozitorët e Trustit), fondet rezervë të Trustit Pensional të Kosovës, për themelimin e Fondit Sovran. Me këtë veprim Qeveria gjithashtu do të niste që fondet e Trustit t'i orientojë në investime brenda vendit dhe në funksion të zhvillimit ekonomik, gjë që deri më tani nuk ka ndodhur (meqë pjesa dërrmuese e fondeve të Trustit investohen në tregje të jashtme).

Kjo metodë do të siguronte që Qeveria ta ngrisë kapitalin fillestar për Fondin me kushte shumë të volitshme, meqë kostoja për Qeverinë e instrumentit "Kapitali Investues i Garantuar" është shumë e vogël dhe më e vogël se çfarëdo norme që Qeveria do të nxirrte në treg të hapur të kredive.

Për të hequr çdo brengë rreth riskut të parave të investuara nga Trusti, Ministria e Financave mund të përdorë (përmes një memorandumi me Trustin) paratë në fondin e mirëbesimit të AKP-së si garancë për mbulimin e shumës së këtij investimi, bashkë me kamatën e garantuar. Kjo metodë do të përbentë një kombinim tjetër i variantës së parë

të financimit, por ku investitor i Qeverisë nuk do të ishte një bankë komerciale e jashtme por Trusti përmes një mekanizmi tjetër përkatës.

4.3.4.4. Kombinimi i metodave

Grupi Punues rekomandon që Qeveria të shqyrtojë dhe t'ia lejë vetës të hapur të gjitha opsionet e mësipërme për financimin e FSRK. Me një fjalë, Grupi Punues rekomandon që Ligji për Fondin Sovran t'i parashikojë të gjitha variantat e mësipërme të financimit si opsione që mund të ndiqen nga Qeveria, por edhe metoda të tjera të pa përfshira më sipër, pavarësisht metodës ose kombinimit të metodave që ndiqen në përfundim. Kjo e fundit do të përcaktohet edhe nga kushtet e financimit që ofron çdo opsion. Ministria e Financave do të duhej të përpiquej që t'i gjejë dhe zbatojë format më të volitshme të mundura të financimit për nga kostoja totale (principali plus kostoja e interesit dhe kostot tjera të financimit) në mënyrë që të minimizohen pasojat buxhetore për Qeverinë gjatë themelimit të Fondit.

4.3.5. Rekomandimi për shumën e kapitalit fillestar

Grupi Punues nuk e ka parasysh një shumë të caktuar për kapitalin fillestar likuid të Fondit, por rekomandon që për ndërtimin e Fondit në baza solide që nga dita e parë, kjo shumë të mos jetë më e vogël se 20 milionë € dhe mundësisht më e lartë. Në këtë shumë parashihen minimum 10 milionë € për shpenzimet fillestare operationale për dy vitet e para dhe shpenzimet që duhet t'i bartë Qeveria për shërbimet e kontraktuara që lidhen drejtpërdrejtë me procesin e themelimit të FSRK (përfshi ato të konsulencës juridike, biznese etj.). Çdo shumë mbi këtë minimum do t'i dedikohej fondit fillestar të investimeve dhe pjesa tjetër fondit për shpronësim nga AKP (shih seksionin 4.3.6.2 më poshtë).

Strategjia themeluese e FSRK duhet të përfshijë edhe një projektim të bazuar financiar për normën e parallogaritur të kthimit (rate of return) në planin afatshkurtër (1 vjeçar), afatmesëm (5 vjeçar) dhe afatgjatë (10 vjeçar), bazuar mbi skenarët e ndryshëm të investimit, në mënyrë që Qeveria dhe Kuvendi si aksionarë ta kenë parasysh vlerën e ardhshme të investimit që e bëjnë në FSRK.

4.3.6. Përcaktimi i aseteve jo-likuide të Republikës së Kosovës që barten te FSRK

4.3.6.1 Kriteret për kualifikim për NP-të që barten te FSRK

Procesi i përzgjedhjes dhe organizimit të bartjes së aseteve jo-likuide që mbahen nga Qeveria dhe AKP në FSRK kërkon një proces të koordinuar dhe disa-hapësh. Sipas vlerësimeve të Grupit Punues, për NP-të që konsiderohen për transfer në pronësi të FSRK, duhet të plotësohen minimalisht këto kritere:

- 1) Fushëveprimtaria e NP duhet të jetë kryesisht e karakterit komercial. Kjo domethënë se në parim produktet dhe shërbimet e ndërmarrjes ofrohen në kuadër të një tregu konkurrent. P.sh., NP-të që veprojnë kryesisht si ndërmarrje për shërbime publike nuk kualifikohen. Ky kriter me automatizëm përjashton kompanitë rajonale të ujësjellsit, ngrohtoret komunale dhe NP të ngjashme.
- 2) Sipas vlerësimit të FSRK, ndërmarrja ka bord të përzgjedhur profesionalisht dhe menaxhment efektiv.
- 3) Ndërmarrja ka ndërtuar strategjinë e saj komerciale dyvjeçare, ku janë identifikuar epërsitë tregtare të ndërmarrjes, parashikimet e tregut si dhe planet investive (mundësisht me ndihmën e konsulencës së jashtme të specializuar).
- 4) Ndërmarrja i është nënshtruar auditimit të jashtëm, ku është konstatuar gjendja e librave të saj financiarë, gjendja aktuale financiare dhe pasqyra financiare për tre vitet e fundit.
- 5) Gjendja financiare e ndërmarrjes është e nivelit të qëndrueshëm. Kjo nënkupton që, edhe nëse qarkullimi financiar i ndërmarrjes është aktualisht negativ, menaxhmenti ka ndërtuar dhe nisur të implementojë strategjinë e kontrollimit të kostove e cila ndërmarrjen e kthen brenda profitabilitetit brenda një periudhe tre deri gjatë mujore, pa dëmtuar viabilitetin komercial të ndërmarrjes (në kuptimin e pjesëmarrjes në treg, të cilësisë së prodhimeve dhe shërbimeve etj.). Këtu përfshihet edhe sjellja e borxhit të ndërmarrjes në nivel të menaxhueshëm në raport me të hyrat aktuale.

Sipas një vlerësimi paraprak, Grupi Punues ka identifikuar këto NP si *kandidatë* të mundshëm për bartje te FSRK:

- 1) Korporata Energjetike e Kosovës (KEK)
- 2) Telekom i Kosovës (TK)
- 3) Posta e Kosovës
- 4) Trepça
- 5) Trainkos
- 6) Infrakos

Lista e mësipërme nuk është përfundimtare dhe as medoemos e plotë. Ndërmarrjet e propozuara si kandidatë do të duhej megjithatë t'i nënshtrohen procesit të kualifikimit të përshkruar më sipër dhe nuk është e thënë se obligativisht duhet të barten te FSRK. Bartja e tyre mund të ndodh edhe pas një procesi të tranzicionit që përfshin ristrukturimin dhe rehabilitimin e ndërmarrjes drejt realizimit të standardeve kualifikuese, që mund të jetë proces një ose më shumë vjeçarë. Ligji për Fondin Sovran do ta parashikojë procesin e bartjes së aseteve, e cila përveç vlerësimit të Qeverisë do t'i nënshtrohet edhe vlerësimit nga FSRK-ja për nga përshtatshmëria dhe qëndrueshmëria financiare e asetit para kalimit në pronësi të fondit (shih Shtojcën).

4.3.6.2 Ristrukturimi i ndërmarrjeve para bartjes

Paraprakisht me identifikimin e NP-ve të mundshme për transfer në FSRK, Qeverisë i rekomandohet që ta fillojë procesin e ristrukturimit të ndërmarrjeve me qëllim të kontrollimit të kostove. Kjo duhet të bëhet përmes përzgjedhjes së bordeve të reja (proces tashmë i nisur në shumë raste), rekrutimit të stafit të lartë menaxherial profesional dhe cilësor dhe hartimin e planeve financiare dhe strategjive komerciale për periudhën në vijim.

Në këtë proces, Qeverisë i rekomandohet të mbështetet edhe në përkrahjen e donatorëve ndërkombëtarë të cilët kanë interesim në mbështetjen e procesit të ristrukturimit të ndërmarrjeve përmes mbështetjes financiare të konsulencës, ristrukturimit organizativ dhe financimit të investimeve kapitale.

Strategjia ristrukturuese do të varet nga ndërmarrja në ndërmarrje, prandaj Grupi Punues nuk ka rekomandime të caktuara për sa i përket qasjes ndaj ndërmarrjeve të veçanta, përderisa ristrukturimi arrin objektivat e përshkruara më sipër. Planet konkrete për ristrukturim të ndërmarrjeve duhet të bëhen në bashkëpunim me të gjithë hisenikët, përfshirë Qeverinë (përkatësisht Ministrinë e Ekonomisë dhe Ministrinë e Financave), bordet dhe menaxhmentet e ndërmarrjeve, sindikatat, FSRK-në dhe donatorët eventuale.

Qeverisë gjithashtu i rekomandohet që të përgatisë një program mbështetës për të punësuarit aktualë të NP-ve, vendet e punës e të cilëve mund të eliminohen shkakut i ristrukturimeve, përmes një programi kompenzues dhe/ose të ritrajnimit. Në zhvillimin e një programi të tillë është kyç bashkëpunimi me sindikatat.

4.3.6.3 Transferi i aseteve nga AKP

AKP aktualisht administron asetet e rreth 592 ish-NSH-ve. Në bashkëpunim me AKP, Grupi Punues ka identifikuar një numër asetesh të AKP-së me potencial të veçantë zhvillimor të cilat mund të barten në FKSH (në Shtojcën 2). Duhet të kihet parasysh se transferi i aseteve nga AKP në FSRK nuk është direkt, por duhet të përmbajë disa kritere dhe të ndjekë disa hapa.

Ka dy mundësi kalimi asetesh nga AKP në FSRK. E para është transferi i NSH përmes një procesi të “spin-off” ose të ngjashëm, ku FSRK merr pronësinë mbi një ndërmarrje të re të krijuar nga asetet e ish-NSH-së. E dyta është transferi direkt i aseteve fizike (objekteve, tokave, teknologjisë etj.), që FSRK i organizon në kuadër të një ose më shumë ndërmarrjeve të reja. Në çdo rast Qeveria duhet të sigurojë që asetet që nxirren nga AKP procedohen sipas Ligjit për AKP. Ndjekja e procedurës së parashtruar në këtë Ligj garanton se ish-punëtorëve të NSH-së i kompenzohet njëzet (20) përqindëshi i vlerës së shitjes i garantuar me Ligjin për AKP, si dhe të gjitha detyrimet (*liabilities*) tjera të ish-

NSH-ve ndaj kreditorëve ndjekin procedurën e rregullt të vendosur në Ligjin për AKP përmes procesit në Dhomën e Posaçme të Gjykatës Supreme dhe fondeve në mirëbesim të AKP-së. Në asnjë rast detyrimet e ish-NSH nuk mund t'i trashëgojë ndërmarrja e re e krijuar me asetet e ish-NSH-së, e as FSRK.

Sipas vlerësimeve të Grupit Punues dhe AKP-së, procedura më efektive për marrjen nën posedim të aseteve të caktuara të AKP-së nga Qeveria është ajo e shpronësimit. Paragrafi 3 i nenit 44 të Ligjit Nr. 03/L-205 ("PËR NDRYSHIMIN DHE PLOTËSIMIN E LIGJIT Nr. 03/L-139 PËR SHPRONËSIMIN E PRONËS SË PALUAJTSHME") i jep Qeverisë autoritet për shpronësime të pronave të paluajtshme që deri më datën 22 mars 1989 kanë mbajtur statusin e pronës shoqërore, përfshirë ato prona që gjenden nën administrimin e AKP-së. Neni 6A i Ligjit Nr. 06/L-23 ("PËR NDRYSHIMIN DHE PLOTËSIMIN E LIGJIT Nr. 04/L-034 PËR AGJENCINË KOSOVARE TË PRIVATIZIMIT, I NDRYSHUAR DHE PLOTËSUAR ME LIGJIN Nr. 04/L-115 DHE ME LIGJIN Nr. 05/L-080") qartëson kushtet dhe procedurën e shpronësimit të ish-NSH-ve dhe obligimet e Qeverisë ndaj AKP-së, ish-punëtorëve dhe kreditorëve të tjerë në raste të tilla. Ndjekja e kësaj procedure siguron që Qeveria kompenzon pjesën e garantuar për punëtorët e ish-NSH-ve, si dhe jep kompenzimin për kreditorët e tjerë të mundshëm që do të ruhen në fondin për mirëbesim të AKP-së. Ligji për Fondin Sovran duhet të parashikojë të gjitha mundësitë për format e transferit të ligjshëm të aseteve nga AKP në ndërmarrje nën pronësinë e FSRK. Për shkak se bartja e aseteve nga AKP nënkupton një kosto financiare për Qeverinë, rekomandohet që si pjesë e kapitalit fillestar të FSRK të parashihet edhe fondi kompenzues për asetet që Qeveria do t'i përvetësojë nga AKP, në mënyrë që ky proces të mos ketë implikime tjera buxhetore.

Sipas llojit dhe gjendjes së aseteve në AKP, Grupi Punues ka vlerësuar se strategjia më efektive në planin afatshkurtër do të ishte që Qeveria të orientohet fillimisht në asetet e AKP-së të kategorisë së patundshme, përfshirë objekte, toka komerciale dhe toka bujqësore, me prioritet ato që aktualisht janë të dhëna me qera palëve të treta nga AKP. Të gjitha këto asete do të konsolidoheshin në kuadër të një ndërmarrje të re, Ndërmarrja për Menaxhimin e Patundshmërive (NMP), e cila do të inkorporohej nën pronësinë e FSRK.

4.3.7. Roli i institucioneve ndërkombëtare financiare, agjensive të jashtme zhvillimore dhe donatorëve të tjerë

Grupi Punues gjatë punimeve ka zhvilluar kontakte me institucione ndërkombëtare financiare dhe zhvillimore aktive në Kosovë, lista e pjesërishme e të cilëve jepet më poshtë. Këto institucione ndërkombëtare kanë shprehur interesim në përkrahjen e procesit të themelimit të FSRK, si dhe në aspekte tjera të reformës ligjore dhe ristrukturimeve sektorale me qëllim të krijimit të kushteve për nisje të suksesshme të FSRK. Mbështetja e ofruar është teknike, financiare por edhe e formave të tjera. Kjo bëhet

në kuadër të programeve ekzistuese që këto institucione kanë në Kosovë ose programeve të reja që do të organizohen enkas për të mbështetur procesin e themelimit të FSRK.

International Finance Corporation (IFC) / Projekti Klima e Investimeve II

IFC mund ta mbështesë themelimin e FSRK përmes asistencës teknike direkte apo përmes projektit “Klima e Investimeve II” të financuar nga Qeveria e Zvicrës. Qëllimi i projektit “Klima e Investimeve II” është të rrisë konkurrueshmërinë e Kosovës duke ndihmuar Qeverinë të zabtoj reformat e klimës investuese. Projekti e ndihmon Ministrinë e Industrisë, Ndërmarrësise dhe Tregtisë - MINT dhe agjencitë e tij përkatëse me thjeshtimin e politikave dhe procedurave administrative në tërheqjen dhe mbajtjen e IHD-ve dhe Projekteve të tjera Strategjike të Investimeve në Kosovë. Gjatë takimit me menaxherin e projektit, Eugeniu Osmochescu dhe konsulentin e projektit Besim Zeqiri, u diskutua mundësia për ti ofruar Grupit Punues asistencë teknike (ligjore) nga ky projekt, mirëpo për këtë projektin i duhet aprovim nga donatori (Qeveria e Zvicrës). Për më tepër, u përmend edhe mundësia e financimit të një projekti të ri nga Swiss Development Cooperation (SDC) të destinuar për të mbështetur themelimin e FSRK.

Personat kontaktues:

Eugeniu Osmochescu

Project Manager

IFC – Projekti Klima e Investimeve II

E-mail: eosomochescu@ifc.org

Tel: + 383 38 200 36 596

Besim Zeqiri

Consultant – Project Coordinator

IFC

E-mail: bzeqiri@ifc.org

Tel: +383 44 161 222

Visar Perani

Country Officer

IFC

Tel: +383 44 930 900

E-mail: vperani@ifc.org

European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)

EBRD është duke i ndihmuar Qeverisë (Ministrisë së Ekonomisë) në draftimin e Politikës së Pronësisë Shtetërore (State Ownership Policy).

Involvimi i ERBD-së mundet me qenë me njëren prej ndërmarrjeve publike (Telekomi p.sh.) ku ata mund të ndihmojnë në ristrukturimin e ndërmarrjes, strategjisë, planit për qeverisje korporative si dhe mund të ofrojnë asistencë teknike në themelimin e Fondit, operacionalizimin e tij, draftimin e procedurave për monitorim të ndërmarrjeve në pronësi të Fondit, identifikimin e indikatorëve kyq të performancës të cilët pastaj do të percjellen. Për këtë mundësi është njoftuar edhe Ministria e Ekonomisë.

EBRD e ka ndihmuar me asistencë teknike *Slovenian Sovereign Holding* për monitorimin e ndërmarrjeve që i kanë nën kontroll si dhe me udhëzime për strategji të këtyre ndërmarrjeve. EBRD gjithashtu ka organizuar për Grupin Punës një takim me përfaqësues të *Slovenian Sovereign Holding*, për konsultë dhe shkëmbim përvojash.

Për më tepër, përfaqësuesit e EBRD-së u shprehën të gatshëm që të ndihmojnë edhe Grupin Punës me asistencë teknike, në qoftë se është e nevojshme, mirëpo procedurat e tyre të prokurimit zgjasin së paku 2 muaj, dhe për shkak të limiteve kohore, u ra dakord që asistencë teknike të oforhet në fazat pasuese të themelimit të FSRK.

Personat kontaktues:

Milot Ahma
Acting Counsel
European Bank for Reconstruction and Development
T: +44(0) 20 7338 6590
E-mail: AhmaM@ebrd.com

Neil Taylor
EBRD, Head of Kosovo
European Bank for Reconstruction and Development
Tel: [+381 38 24207000](tel:+3813824207000)
E-mail: TaylorN@ebrd.com

Arianit Blakaj
Principal Banker
European Bank for Reconstruction and Development
Tel: [+381 38 24207000](tel:+3813824207000)
E-mail: BlakajA@ebrd.com

KfW Development Bank

Banka për Zhvillim KfW është duke ndihmuar Kosovën të zhvillojë një furnizim efikas dhe të qëndrueshëm me energji, të mbështesë zhvillimin e qëndrueshëm urban dhe të

promovojë ndërmarrjet e vogla, në mënyrë që ato të bëhen një motor për ekonominë kosovare dhe të ndihmojnë në krijimin e vendeve të punës.

KfW i shoqëron financimet/grantet me asistencë teknike sipas nevojave të përfituesve dhe zakonisht nuk ofron vetëm asistencë teknike. Gjatë takimit, ata ishin të hapur për financim të projektit, mirëpo fillimisht ju duhet ta shohin koncept dokumentin në gjuhën angleze. KfW shprehi gatishmëri për ta rishikuar dokumentin (pas perfundimit nga Grupi Punues) nga ekspertet e tyre të brendshëm (qoftë edhe jo-zyrtarisht), pasi që edhe ata, si bankë zhvillimore, kanë përvorje në mbajtjen e aseteve shtetërore.

Personi kontaktues:

Thomas M. Adams

Senior Portfolio Manager for Sustainable Economic Development

KfW Development Bank

Tel.: +49 69 7431 3320

E-mail: thomas.adams@kfw.de

World Bank

Banka Botërore mund ta mbështes themelimin e FSRK përmes asistencës teknike të fokusuar në qeverisje korporative. Gjatë diskutimit me përfaqësues të Bankës Botërore, u kërkuar të definohen nevojat për asistencë teknike si dhe të vazhdojnë diskutimet. Duhet të ceket që gjatë diskutimit, u përmend edhe mundësia e mbështetjes së projektit për themelimin e Bankës Zhvillimore.

Personi kontaktues:

Rhedon Begolli

Senior Energy Specialist

World Bank

E-mail: rbegolli@worldbank.org

Tel: +383 49 567 600

Ambasada Norvegjeze në Kosovë

Norvegjia mbështet një sërë nismash në Kosovë dhe në rajon për të nxitur bashkëpunim më të ngushtë rajonal, zbatimin e drejtësisë tranzicionale, zhvillimin socio-ekonomik përmes rritjes ekonomike dhe konkurrueshmërisë, rritjes së kapaciteteve në fushën e mjedisit/klimës/energjisë, dhe rritjes së përfshirjes sociale dhe ekonomike të grupeve të marginalizuara si dhe qeverisjen e mirë përmes mbështetjes për zhvillimin e sundim të ligjit, reformës në sektorin e mbrojtjes, shoqërisë civile dhe mediave, pakicave dhe luftës kundër krimit të organizuar dhe korrupsionit.

Gjatë diskutimeve rreth themelimit të FSRK, përfaqesues të Ambasadës shprehën gatishmëri për të mbështetur këtë nismë.

Për momentin, asistencë teknike për nevoja të themelimit të FSRK për fusha të caktuara që lidhen me reformat e EU *acqui* dhe administratës publike mund të kërkohej nga projekti i tyre KOS-18/0005 i cili i mbështet institucionet publike të Kosovës që menaxhojnë zbatimin e MSA -së në nëntë kapituj: 4, 9, 10, 15, 18, 19, 27, 28 dhe 32. Qëllimi kryesor është të rrisë kapacitetet njerëzore dhe ekspertizën e administratës publike në zbatimin e legjislacionit kombëtar të harmonizuar me *acquis* në zonat e synuara dhe mbështetjen për përafrimin e legjislacionit kombëtar me *acquis* të BE -së në fushat e synuara. Njëkohësisht, edhe projekti KSV/019 – Asistencë Teknike për integrim Evropian, i mbështetur nga Qeveria e Luksemburgut, ka qëllim të kontribuojë në përpjekjet e Kosovës për të përmbushur kërkesat e MSA -së me BE -në dhe detyrimet e tjera që dalin nga nevoja për të qenë në përputhje me *acquis* të BE -së në kapitujt 1, 3, 5, 6, 7, 8, 12, 23, 24 si dhe reforma e Administratës Publike dhe mund të shfrytëzohet për nevoja të themelimit të FSRK për fusha të caktuara që lidhen me reformat e EU *acqui* dhe administratës publike.

Personat kontaktues:

Mimoza Janova

Project Manager

Royal Norwegian Embassy in Prishtina

E-mail: Mimoza.Janova@mfa.no

Tel: + 381 38 232 111 03

Gülten Aka

Resident representative

LuxDev

E-mail: gulten.aka@luxdev.lu

Tel: [+381 38 226 780](tel:+38138226780)

Ambasada Suedeze në Kosovë

Qeveria Suedeze është duke e mbështetur Republikën e Kosovës përmes projekteve për të drejtat e njeriut, demokratizimin dhe zhvillimin e qëndrueshëm, në mënyrë që të krijohen kushte për forcimin e lidhjeve me Bashkimin Evropian. Ambasada Suedeze është në proces të përgatitjes për planifikim të projekteve të reja në Kosovë. Diskutimet me përfituesit potencial fillojnë në Janar të vitit 2022. Gjatë diskutimeve rreth themelimit të Fondit Sovran, përfaqesues të Ambasadës shprehën gatishmëri për të mbështetur nismën për themelimin e Fondit Sovran, qoftë financiarisht apo përmes krijimit të një projekti të posaqëm për FSRK.

Personi kontaktues:
Fatos Mulla
Programme Manager
Embassy of Sweden Pristina
E-mail: fatos.mulla@gov.se
Tel: +383 38 24 57 95 ext. 8221

Friedrich Ebert Stiftung (FES)

FES ka veprimtari disavjeçare në Kosovë dhe ka ofruar mbështetjen e tij teknike për punën Grupit Punues. FES gjithashtu ka ofruar organizimin e një konsulte me ekspertë ndërkombëtare, të rekrutuar përmes rrjetit ndërkombëtar të FES, lidhur me konceptin e FSRK dhe politikat e zbatimit. FES ka ofruar mbështetje teknike edhe në aspekte tjera të zhvillimit të politikave rreth sektorit publik dhe qeverisjes së FSRK.

Personi kontaktues:
René Schlee
Friedrich-Ebert-Stiftung (FES)
Resident Representative for Kosovo and North Macedonia
Str. Pashko Vasa, No. 23
Pejton Place
10000 Prishtina
E-mail: rene.schlee@fes-kosovo.org

4.3.7.1. Rekomandimet për hapat e mëtejshëm:

Lidhur me rolin e donatorëve, Grupi Punues rekomandon sikur më poshtë:

1. Vazhdimi i komunikimit me EBRD për mundësinë e përkrahjes teknike dhe financiare për rristrutturimit të NP-ve, në veçanti Telekomit.
2. Vazhdimi i komunikimit me IFC për mundësinë e shfytëzimit të projektit “Klima e Investimeve II” për asistencë teknike dhe mundësinë e financimit të një projekti të ri nga SDC apo ofrimin e asistencës teknike të financuar nga ndonjë donator tjetër.
3. Identifikimi i nevojave të Komisionit për asistencë teknike, draftimi i termave të referencës dhe kontaktimi i donatorëve. Në këtë aspekt kyç do të jetë mbështetja financiare për ekipin ligjor i cili do ta bëjë hartimin e Ligjit dhe instrumenteve tjera ligjore për themelimin e FSRK.
4. Identifikimi i nevojave për asistencë teknike/financiare për implementimin e hapave të pare për themelimin e FSRK dhe kontaktimi i donatorëve.

4.3.8. Roli i konsulentëve dhe kompanive tjera të specializuara

Gjatë punës së tij Grupi Punues ka vendosur kontakte me kompani ndërkombëtare të auditimit dhe konsulencës biznesore për të shqyrtuar mundësitë e mbështetjes që këto kompani mund të japin në formë të konsulencës, auditimit, ndërtimit të planeve strategjike etj. përgjatë procesit të themelimit dhe organizimit të FSRK, proceseve paralele siç janë ristrukturimi i NP-ve, dhe ndërtimi i planeve afatshkurtëra dhe afatgjate strategjike të FSRK. Grupi Punues ka zhvilluar kontakte paraprake me disa kompani me renome ndërkombëtare, disa nga të cilat tashmë kanë prani në Kosovë.

Grupi Punues rekomandon që roli i konsulentëve do të jetë i nevojshëm në këto fusha:

- 1) Ristrukturimi i NP-ve dhe hartimi i biznes-planeve të reja. Për këtë Qeveria duhet të bëjë marrëveshje me kompanitë mbi baza individuale sipas specializimit apo edhe në bllok.
- 2) Auditimi dhe vlerësimi i NP-ve, përmes të cilave do të bëhet caktimi i vlerës “fair value” të ndërmarrjeve para transferit në FSRK, si dhe të bëhet e njohur gjendja reale financiare e NP-ve.
- 3) Hartimi i Statutit të FSRK, ndërtimi i strukturës organizative dhe elaborimi i aspekteve teknike të punës në kuptimin njerëzor dhe teknologjik.
- 4) Rekrutimi i stafit të lartë ekzekutiv të FSRK.
- 5) Hartimi i strategjisë investuese të FSRK për periudhën e parë.

Duhet theksuar se disa nga këto aktivitete janë procese paralele dhe mund të bëhen me një konsulent, sipas termave të referencës që do të hartohen nga Qeveria.

Grupi Punues vlerëson se prania e konsulentëve ndërkombëtarë ndihmon jo vetëm në strukturimin efektiv të FSRK dhe ndërmarrjeve që do t'i marrë nën menaxhim, por edhe në etablimin e FSRK-së si aktor financiar në plan ndërkombëtar, duke bërë FSRK-në, asetet e tij dhe Kosovën në përgjithësi të fillojë të shihet si vend atraktiv për investime të jashtme.

4.3.9. Ndërmarrjet e mbetura publike

Duhet theksuar se themelimi i FSRK nuk eliminon gjithë sektorin e NP-ve në Kosovë. Pas një periudhe tranzicioni, parashihet që të gjitha ndërmarrjet me karakter komercial (siç është përshkruar më lartë) do të barten në pronësi të FSRK. Mirëpo, kjo lë një segment të tërë të NP-ve të nivelit qendror, rajonal e komunal të angazhuar në shërbime publike që do të vazhdojë me veprimtarinë e saj nën formatin qeverisës aktual. Ndonëse shqyrtimi i këtij segmenti të ndërmarrjeve ka qenë jashtë fushëveprimit dhe mandatit të Grupit Punues, Grupi rekomandon që Qeveria të vazhdojë me reformat e qeverisjes korporative në këto NP, përfshirë dhe hartimin e Politikës së Pronësisë Shtetërore (State Ownership

Policy) në bashkëpunim me BERZH dhe ndryshimeve eventuale në Ligjin për Ndërmarrjet Publike.

Kjo nënkupton gjithashtu që Ligji për Fondin Sovran nuk do të zëvendësojë, as pjesërisht e as në tërësi Ligjin Nr. 03/L-087 Për Ndërmarrjet Publike i cili do të mbetet në fuqi (siç është apo i ndryshuar).

4.4.0. E ardhmja e AKP-së

Grupi Punues gjithashtu nuk e ka pasë në mandat të vetin shqyrtimin e çështjeve që lidhen me AKP-në dhe të ardhmen e saj. Duhet theksuar se sipas vlerësimeve të Grupit Punues, FSRK në asnjë mënyrë nuk mund të marrë përsipër, as në forme direkte e as të modifikuar, rolin dhe funksionet e AKP, që janë krejtësisht të ndryshme prej atyre të FSRK. Prandaj, Ligji për Fondin Sovran nuk do të jetë zëvendësim për Ligjin Nr. 04/L-034 për Agjencinë Kosovare të Privatizimit. Meqë procesi i privatizimit në Kosovë është ndjekur me kompleksitete të mëdha juridike, Qeverisë i rekomandohet që të studiojë në hollësi hapat që duhet ndjekur lidhur me të ardhmen e AKP-së, transformimit të mandatit të saj nga ai privatizues në menaxhues të procesit të shlyerjes së detyrimeve potenciale të akumuluar deri tani apo edhe transferit të kompetencave të saj aktuale (sidomos ato që lidhen me menaxhimin e fondeve në mirëbesim dhe në procesin e kompenzimit të kreditorëve) në një agjension të ri, pas transferit të aseteve relevante të saj FSRK-së dhe/ose nënkompanive të saj sipas procedurave të propozuara në këtë dokument. Duhet theksuar se AKP tashmë ka miratuar Strategjinë Përmbyllëse 2022-24, në kuadër të së cilës duhet të bëhet koordinimi i aktiviteteve, siç është trajtimi dhe transferi i aseteve të mbetura të AKP-së, në bashkëpunim me Ministrinë e Financave, koordinatorin për themelimin e FSRK dhe/ose (sipas relevancës) menaxhmentit të ardhshëm të FSRK.

KAPITULLI 5. KONKLUZIONET DHE HAPAT E ARDHSHËM

Ky Koncept Dokument ka përshkruar punën dhe rekomandimet e Grupit Punues për Fondin Sovran. Dokumenti ka përshkruar natyrën e problemit që motivon themelimin e FSRK, zgjidhjen dhe ndikimet që ofron themelimi i FSRK dhe metodologjinë e zbatimit të strategjisë për themelimin e FSRK. Sipas vlerësimeve të Grupit Punues, Komisioni përballet me këto tri opsione:

Opsioni 1: Mbajtja e gjendjes ekzistuese

Sipas vlerësimit të Grupit Punues, mbajtja e gjendjes ekzistuese ndikon në moszgjidhjen e problemeve të theksuara më sipër në sektorin e NP-ve dhe të aseteve të AKP-së. Në rastin më të mirë, përmes intervenimeve të vogla gjendja ekzistuese në NP mund të ndryshojë në aspekte marginale, por nuk do ta ketë efektin e nevojshëm strukturor në ndryshim thelbësor të qeverisjes dhe financimit të NP-ve. Ndërkaq, asetet nën menaxhimin e AKP-së mund të vazhdojnë drejtë zhvleftësisë. Gjithashtu, marrja e AKP-së me aktivitete si qiradhënia nuk janë aktivitete primare të AKP-së, gjë që domethënë se ato bëhen në formë jo-eficiente dhe jo në përfaqësim të interesit maksimal financiar të Republikës së Kosovës. Sipas vlerësimit të Grupit Punues, problemet e ravijëzuara më sipër lindin si rezultat i modelit jo-eficient të qeverisjes ekonomike, dhe jo vetëm i defekteve të caktuara ligjore ose institucionale. Mbajtja e gjendjes ekzistuese ndikon në ruajtjen e modelit aktual dhe në vazhdimin e problemeve të trashëguara në sektorin e NP-ve dhe aseteve tjera të vendit. Ky opsion ka më pak implikime buxhetore në planin afatshkurtër, por në pikëpamje afatgjatë vazhdon të ngarkojë buxhetin me problemet financiare të NP-ve.

Opsioni 2: Implementimi i një modeli të jashtëm

Ndonëse Grupi Punues, për konceptin e FSRK-së është mbështetur në modele të jashtme të fondeve investive shtetërore e sovrane, ekziston mundësia që Qeveria të tentojë të implementojë në Kosovë fund e krye modelin e një vendi tjetër. Kjo do ta lehtësonte procesin e dezajnit dhe implementimit të fondit, meqë modeli do të merrej “i gatshëm” nga një vend tjetër. Problemet me implementimin e një modeli të jashtëm pa adaptimet dhe modifikimet e duhura përmbajtësore që janë propozuar në këtë dokument rezultojnë në një model jo-efikas për nevojat e vendit, ose model i cili nuk ndërtohet mbi bazat e qeverisjes demokratike të fondit dhe autonomisë biznesore të ndërmarrjeve. Për këtë arsye, Komisionit i rekomandohet që të mbështetet në adaptimet që i janë bërë konceptit të fondit investues shtetëror.

Opsioni 3: Implementimi i modelit të fondit të propozuar në këtë dokument

Grupi Punues ka vlerësuar se qasja e propozuar në këtë dokument, është më optimali në kuptimin e adresimit të problemeve të identifikuara në këtë dokument, por edhe në qasjen ndaj organizimit dhe strukturimit të një fondi investiv shtetëror i cili i përshtatet traditës institucionale dhe ligjore të vendit por edhe adreson thelbësisht problemet e modelit aktual të qeverisjes të sektorit komercial publik. Me ofrimin e modeleve të ndryshme të financimit, Grupi Punues ka tentuar që projekti për FSRK të ketë sa më pak implikime buxhetore për vendin, megjithëse një investim prej minimum 20 milionë € do të jetë i domosdoshëm për arritjen e objektivit të themelimit të FSRK.

Për zbatimin e procesit implementues, meqë projekti i themelimit të FSRK është proces kompleks i cili kërkon koordinim ndërministror dhe ndër-agjensional, si dhe bashkëpunim me palë të treta si donatorë, konsulentë dhe aktorë të tjerë relevantë, Grupi Punues rekomandon emërimin e një Koordinator/e të plotfuqishëm/në nivel të Qeverisë, të cilit/cilës Komisioni do t'i japë kompetencat e plota, përfshi autorizimet buxhetore dhe mbështetjen nga stafi i nevojshëm administrativ, për implementimin dhe ekzekutimin e hapave të propozuara në këtë Koncept Dokument, bashkë me masat tjera relevante që miratohen nga Komisioni gjatë procesit të shqyrtimit të propozimeve të këtij Koncept Dokumenti.

SHTOJCA 1: PARIMET THEMELORE TË FONDIT SOVRAN

Fondi Sovran i Republikës së Kosovës ("Fondi") do të jetë shoqëri e pavarur financiare-investuese dhe aset-menaxhuese në pronësi të plotë të Republikës së Kosovës.

I. Qëllimet dhe mandatet

1. Fondi themelohet me qëllim të:

- a. Përmes ushtrimit të rolit të aksionarit, të bëjë menaxhimin financiar të aseteve strategjike, përfshirë të ish-ndërmarrjeve publike të Republikës së Kosovës, me qëllim të rritjes së vlerës, ngritjes së performancës dhe sigurimin e një shkalle të lartë të kthimit në investim (*Return on Investment*) në baza vjetore.
- b. Përkujdesjes (*stewardship*) të aseteve strategjike të Republikës së Kosovës përmes mirëqeverisjes, mbikëqyrjes efektive dhe aprovimit të planeve afatgjata të ndërmarrjeve nën pronësi të Fondit.
- c. Sigurimin e kapitalit dhe të partneriteteve strategjike të brendshme dhe të jashtme me qëllim të diversifikimit, rritjes së konkurrueshmërisë regjionale dhe globale dhe të avancimit të shkathhtësive punuese dhe teknologjike të ekonomisë së Kosovës.
- d. Ndërtimin e një ekonomie të qëndrueshme, mbi baza të ekuitetit shoqëror dhe gjinor dhe në pajtim me orientimet kombëtare, evropiane dhe ndërkombëtare të dekarbonizimit dhe qëndrueshmërisë ambientale.
- e. Shërbimit si krah financiar-investues që përfaqëson interesin financiar të Republikës së Kosovës dhe vepron sipas orientimeve afatgjata zhvillimore të përcaktuara nga Qeveria e Republikës së Kosovës.

II. Funksioni

1. Fondi vepron si investitor financiar, i prirë nga parimet komerciale dhe të strategjive korporative të saj, që janë në

pajtim me parimet bazike të Fondit të formuluar në Statutin/Kartën Afariste (*Business Charter*) të tij dhe me strategjinë dhe kornizën investuese të vendosur nga Bordi i Fondit.

2. Fondi do të jetë pronar dhe menaxher asetesh (*asset owner and manager*). Si person juridik, i përfaqësuar nga trupat dhe oficerët e saj ekzekutivë, Fondi do të ushtrojë të gjitha të drejtat pronësore të njohura sipas ligjeve në fuqi të Republikës së Kosovës, të jurisdiksioneve të tjera ku vepron Fondi, dhe të konventave ndërkombetare.
3. Fondi harton dhe ekzekuton strategjitë e pjesëmarrjes në tregjet e brendshme dhe ndërkombëtare financiare duke tregtuar (si palë direkte ose përmes ndërmjetësve) me: bono, ekuitete, shkëmbime valutore dhe instrumente tjera financiare.
4. Ndonëse i prirë nga orientimet e përgjithshme zhvillimore të Qeverisë, në vendimet e tij investuese e afariste dhe të funksionimit të përditshëm, Fondi do të jetë i lirë nga ndikimet politike të Qeverisë, Kuvendit apo cilido trup politik, agjension apo zyrtar i Republikës së Kosovës.
5. Marrëdhëniet direkte të Fondit me Qeverinë dhe Kuvendin e Republikës së Kosovës do t'i përcaktojë Ligji për Fondin Sovran. Ndërkaq, qeverisja korporative e Fondit, mandatet e trupave dhe të oficerëve të Fondit, si dhe struktura e brendshme organizative do të përcaktohen nga Karta Afariste e Fondit.

III. Struktura pronësore dhe statusi juridik

1. Pronari i njëqind (100) për qind të aksioneve në Fond do të jetë Republika e Kosovës.
2. Fondi do të regjistrohet si shoqëri aksionare në regjistrin e bizneseve të Kosovës. Organizativisht Fondi do të veprojë si entitet korporativ dhe komercial i pavarur nga Kuvendi dhe Qeveria.

3. Pronar i përhershëm dhe aksionari i vetëm i Fondit do të jetë Republika e Kosovës. Në asnjë rast Fondi nuk do të ketë të drejtë të emetojë, të shesë apo t'i dhurojë aksione pronësore të Fondit palëve të treta.

IV. Struktura organizative dhe qeverisja korporative

1. Fondi organizohet në bazë të Kartës Afariste të tij. Karta përcakton orientimet bazë të Fondit dhe strukturën organizative të Fondit. Kjo strukturë do të përbëhet nga Bordi Mbikëqyres (Jo-Ekzekutiv) dhe nga Bordi Ekzekutiv.
2. Bordi Mbikëqyres (Jo-Ekzekutiv)
  - a. Bordi Mbikëqyres do të jetë organi më i lartë mbikëqyres dhe qeverisës i Fondit.
  - b. Numri i anëtarëve të Bordit Mbikëqyres do të përcaktohet nga Karta Afariste. Minimalisht, Bordi do të përbëhet nga gjashtë (6) anëtarë të emëruar, plus Shefi Ekzekutiv (shih më poshtë).
  - c. Anëtarët e Bordit Mbikëqyres kanë rol përfaqësues të interesave të pronarit (Republikës së Kosovës) si dhe rol të përkujdesjes (*steward*) të Fondit dhe të aseteve nën pronësinë e tij.
  - d. Bordi Mbikëqyres do të udhëhiqet nga Kryetari i zgjedhur nga Bordi. Bordi do të mbledhet të paktën katër herë në vit. Kompetencat e Kryetarit të Bordit Mbikëqyres do të përcaktohen në Kartën Afariste. Minimalisht, Kryetari do të ketë rol drejtues dhe koordinues në punën e Bordit Mbikëqyres dhe rol përfaqësues të Bordit ndaj palëve të treta. Shefi Ekzekutiv nuk mund të jetë njëkohësisht Kryetar i Bordit.
  - e. Bordi Mbikëqyres do të ketë qasje të plotë në pasqyrat financiare të Fondit dhe të aseteve nën pronësinë e saj. Bordi do të ketë të drejtë të kërkojë dhe autorizojë auditimin e jashtëm të Fondit në çfarëdo kohe.

- f. Bordi Mbikëqyrës e mbikëqyr realizimin e strategjisë qeverisëse dhe funksionimin e përgjithshëm të Fondit. Të gjitha detyrat, kompetencat dhe autorizimet e tjera të bordit mbikëqyrës të Fondit Sovran do t'i nënshtrohen dispozitave të Kartës Afariste të tij.
- g. Bordi Mbikëqyrës do të sigurojë që Fondi qeveriset sipas standardeve dhe praktikave më të mira ndërkombëtare të qeverisjes korporative (*corporate governance*). Ndër të tjera, në këto standarde përfshihen: Parimet e Qeverisjes Korporative të Organizatës për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik (OBZHE), Parimet e Santiagos të Forumit Ndërkombëtar të Fondeve të Pasurisë Sovrane (IFSWS), Guida e OBZHE për Qeverisjen Korporative të Ndërmarrjeve në Pronësi Shtetërore dhe standarde të tjera relevante.
- h. Bordi Mbikëqyrës harton dhe aprovon Kornizën Tematike të Fondit. Korniza përcakton orientimet kryesore strategjike afatgjata të Fondit për një periudhë trevjeçare, me mundësi ndryshimi. Korniza është dokument orientues për strategjitë investuese të Fondit dhe ndërtohet mbi bazën e orientimeve zhvillimore të caktuara nga Qeveria e Republika e Kosovës.
- i. Anëtarët e Bordit Mbikëqyrës emërohen nga Kuvendi i Republikës së Kosovës. Çdo anëtar i Bordit zgjedhet për një periudhë trevjeçare, me mundësi ripërtërimi. Procedura për emërimin e anëtarëve të Bordit Mbikëqyrës do të përcaktohet në Ligjin për Fondin Sovran.
- j. Kuvendi do të sigurojë që anëtarët e Bordit Mbikëqyrës të jenë individë etik dhe me integritet të lartë, dhe veprimtari të dëshmuar në mbrojtje të interesit publik. Minimalisht, nga emërimi në Bordin Mbikëqyrës do të përjashtohen:
  - a. Personat që në shtatë (7) vitet e fundit janë dënuar për veprë penale me burgim gjashtë muaj me vendim të Gjykatës së formës së prerë.

- b. Personat që në çfarëdo kohe janë dënuar për korrupsion dhe/ose shpërdorim të detyrës zyrtare.
  - c. Personat që në të njëjten kohë shërbejnë si anëtarë të Qeverisë, deputetë të Kuvendit, kryetar të komunave, zyrtarë e shërbyes të tjerë të lartë politikë e civilë ose zyrtarë të organeve drejtuese të partive politike.
  - d. Personat që në veprimtarimë e tyre komerciale ose profesionale ose në interesa financiare kanë konflikte interesi me ato të Fondit, si p.sh. personat që vetë ose përmes të afërmeve familjarë përfitojnë beneficione ose kanë interesa financiare ose komerciale që lidhen drejtpërdrejtë me veprimtarinë dhe interesat financiare të Fondit dhe/ose entiteteve nën pronësinë e tij.
- k. Gjithashtu, nga Bordi Mbikëqyres lirohen nga pozita e anëtarit me automatizëm anëtarë që:
- a. Vërtetohet se nuk i plotësojnë kushtet për emërim.
  - b. Mungojnë në tri mbledhjet e njëpasnjëshme të Bordit pa arsyetim të justifikueshëm.
  - c. Në ndërkohë marrin përsipër funksione të papajftueshme me funksionin e një anëtarit të Bordit, siç përshkruhen më lartë, ose dënohen për vepër penale.
  - d. Për shkak të gjendjes shëndetësore ose pengesave të tjera, nuk janë në gjendje të ushtrojnë funksionet e veta për mbi gjashtë muaj me radhë.
  - e. Ligji për Fondin Sovran do të përcaktojë procedurat për zëvendësimin e anëtarit të liruar, që do të jenë identike me ato për emërimin e anëtarit të rregullt. Personi i emëruar si zëvendësim do të shërbejë për mandatin e mbetur të anëtarit të liruar, por përndryshe do të veprojë si anëtar me të drejta të plota në Bord.

- l. Kuvendi do të sigurojë që personat e emëruar në Bord kanë shkollim adekuat dhe të kenë të paktën shtatë (7) vjet përvojë profesionale apo akademike, veçanërisht relevante për aktivitetet e Fondit.
- m. Përbërja e Bordit nuk do t'i nënshtrohet ndonjë kuote të caktuar, por Kuvendi do të sigurojë që pjesëmarrja në Bord reflekton ekuitet gjinor.
- n. Bordi Mbikëqyres vlerëson dhe aprovon Strategjinë Vjetore Investuese të Fondit, të hartuar dhe propozuar nga Bordi Ekzekutiv.
- o. Bordi Mbikëqyres rekruton, punëson me kontratë dhe negocion shumat dhe kushtet e kompenzimit për Shefin Ekzekutiv, Shefin Financiar dhe Shefin e Operacioneve të Fondit. Negocimi i kontratave dhe kompenzimit për këta oficerë në emër të Bordit bëhet nga Kryetari i Bordit.
- p. Shefi Ekzekutiv i Fondit me automatizëm do të jetë anëtar i Bordit Mbikëqyres me të drejtë vote (shih më poshtë për rolin e Shefit Ekzekutiv).
- q. Anëtarët e Bordit Mbikëqyres nuk do të kompenzohen me rrogë të rregullt mujore ose vjetore. Mirëpo, shërbimi i anëtarëve të Bordit mund të kompenzohen në formë të mëditjes që ndahet si kompenzim për pjesëmarrje në mbledhje të Bordit dhe kryerjen e aktiviteteve të tjera në emër të Fondit. Shkalla e këtij kompenzimi propozohet dhe miratohet nga Bordi, por ai do të jetë i arsyeshëm dhe do të marrë parasysh nivelet e kompenzimit të anëtarëve të bordit në institucionet si Banka Qendrore e Kosovës, në ato të sektorit privat siç janë bankat komerciale, si dhe kushtet e përgjithshme të tregut të punës në vend për punonjës të lartë profesionalë të profilit. Kompenzimi i anëtarëve të Bordit bëhet nga mjetet financiare të Fondit dhe bëhet vetëm në formën e parasë së gatshme (kesh). Bordi nuk do të ketë të drejtë t'i kompenzojë anëtarët e vet në formë të aksioneve, ekuiteteve, bonove ose çfarëdo instrumenteve tjera financiare apo jo-financiare në pronësi të Fondit apo të lëshuara enkas nga Fondi.

- r. Vendimet e rregullta të Bordit Mbikëqyres merren me shumicë të thjeshtë votash.
  - s. Bordi Mbikëqyres mund të marrë nismën për amendimin e Kartës Afariste të Fondit, por Bordi nuk do të ketë të drejtë që të bëjë ndryshime në Kartën Afariste pa pëlqimin e Kuvendit. *Ligji për Fondin Sovran do të përcaktojë procedurën për ndryshimin e Kartës Afariste të Fondit.*
  - t. Sikur më lartë, *procedura për emërimin dhe zëvendësimin e anëtarëve të Bordit Mbikëqyres do të përcaktohet nga Ligji për Fondin Sovran. Ndërkaq, kompetencat e Bordit Mbikëqyres si njësi qeverisëse e Fondit do të përcaktohen në Kartën Afariste të Fondit, që do të jenë në pajtim me ligjet në fuqi që rregullojnë qeverisjen e shoqërive aksionare në Republikën e Kosovës dhe standardet ndërkombëtare të qeverisjes korporative sikur ato të theksuara më lartë.*
3. Bordi Ekzekutiv do të jetë trupi më i lartë drejtues dhe ekzekutiv i Fondit.
- a. Bordi Ekzekutiv do të përbëhet nga Shefi Ekzekutiv, Shefi Financiar dhe Shefi i Operacioneve. Personat e punësuar dhe emëruar në këto pozita nga Bordi Mbikëqyres janë për gjatë gjithë kohës sa ushtrojnë këto role me automatizëm pjesë e Bordit Ekzekutiv.
  - b. Vendimet e Bordit Ekzekutiv merren me shumicë të thjeshtë votash.
  - c. Bordi Ekzekutiv harton dhe propozon Strategjinë Vjetore Investuese të Fondit, që i dërgohet për aprovim Bordit Mbikëqyres. Hartimi i strategjisë është fushëveprimtari e Bordit Ekzekutiv, por ai do të merr parasysh Kornizën Tematike të aprovuar nga Bordi Mbikëqyres dhe do të reflektojë orientimet e përgjithshme zhvillimore të caktuara nga Qeveria e Republikës së Kosovës.
  - d. Bordi Ekzekutiv do të ketë përgjegjësinë kryesore për menaxhimin e përditshëm të Fondit dhe aktiviteteteve të tij.

- e. Bordi Ekzekutiv do të luajë rolin kryesor të “Principalit” si përfaqësues i interesave të Fondit në raport me entitetet ku Fondi ka interesa financiare dhe ku merr pjesë si aksionar. Lidhur me këtë, Bordi Ekzekutiv do të jetë trupi kryesor i ngarkuar me emërimin e anëtarëve përfaqësues të Fondit brenda bordeve korporative të entiteteve komerciale/shoqërive aksionare në të cilat Fondi ka pronësi (kompetencë e detajuar më poshtë). Kompetencat mbikëqyrëse të Bordit Ekzekutiv ndaj aseteve korporative nën pronësi të Fondit do të përcaktohen në Kartën Afariste.

4. Shefi Ekzekutiv (Chief Executive Officer)

- a. Shefi Ekzekutiv (Chief Executive Officer) do të jetë udhëheqësi më i lartë ekzekutiv dhe menaxherial i Fondit dhe përfaqësuesi më i lartë zyrtar i tij kundrejt palëve të treta.
- b. Shefi Ekzekutiv punësohet dhe emërohet nga Bordi Mbikëqyrës, pas një konkursi ndërkombëtar, për një mandat pesë vjeçar, me mundësi ripërtërirjeje. Kryetari i Bordit, në emër të Bordit, gëzon të drejtën e negocimit të kontratës së Shefit Ekzekutiv, ku përfshihet edhe skema e kompenzimit. Kontrata, ku përfshihen kushtet e punësimit, pritjet e performansës dhe skema e kompenzimit, apo ndryshimi i cilësdo prej këtyre, i nënshtrohet dhe kushtëzohet nga aprovimi i Bordit Mbikëqyrës. Skema kompenzuese do të jetë krejtësisht monetare dhe mund të jetë pjesërisht e bazuar në performansën vjetore financiare të Fondit. Lidhur me këtë, Bordi Mbikëqyrës nuk mund të ofrojë si peng ose të përfshijë në kontratë asnjë aset financiar ose jo-financiar të Fondit si pjesë e skemës kompenzuese të Shefit Ekzekutiv.
- c. Në punën e përditshme Shefi Ekzekutiv gëzon autonomi të plotë operative e menaxheriale nga Bordi Mbikëqyrës. Kjo përfshin marrjen dhe

implementimin e vendimeve investuese, lidhjen e marrëveshjeve, negocimin dhe ekzekutimin e kontratave të Fondit, ekzekutimin e transaksioneve, rekrutimin dhe punësimin e stafit të Fondit etj.

- d. Gjatë mbledhjeve të Bordit, Shefi Ekzekutiv ka obligim që t'i paraqes Bordit raport për aktivitetet e Fondit në periudhën e fundit përkatëse dhe t'i paraqesë atij pasqyrat më të fundit financiare të Fondit. Pasqyra dhe raporti vjetor financiar i Fondit gjithashtu i dorëzohet Ministrit të Financave.
- e. Karta Afariste e Fondit do të përcaktojë kufirin e likuiditetit të Fondit që Shefi Ekzekutiv është i autorizuar ta dispensojë, pa pëlqimin paraprak të Bordit Ekzekutiv. Bordi Ekzekutiv ka fuqi të plotë të dispensimeve të pa kufizuara sipas Strategjisë Vjetore Investuese e Fondit. Bordi Mbikëqyres, dhe asnjë anëtar i saj, nuk ka kompetencë mbi negocimin dhe lidhjen e kontratave në emër të Fondit, ose autorizimin e çfarëdo dispensimi financiar të Fondit (përveç në rastet e auditimit të jashtëm). Këto aktivitete mbeten kompetencë ekskluzive e Shefit Ekzekutiv dhe (sipas provizioneve relevante) e Bordit Ekzekutiv.
- f. Shefi Ekzekutiv shërben sipas vullnetit të Bordit Mbikëqyres dhe performansa e tij/saj do të vlerësohet nga Bordi Mbikëqyres në baza vjetore. Bordi Mbikëqyres gëzon të drejtën e pushimit nga puna të Shefit Ekzekutiv në rast të punës apo rezultateve të pakënaqëshme, për shkelje të kontratës, apo për veprime jolojale ndaj Fondit dhe interesave të tij.
- g. Në periudha tranzitore (para hapjes së konkursit të parë, pas dorëheqjes, pushimit nga puna, apo pamundësisë tjetër për të kryer detyrën të Shefit Ekzekutiv), Bordi Mbikëqyres mund të emërojë një Ushtrues Detyre të Shefit Ekzekutiv, pa konkurs. Mandati i u.d. të Shefit Ekzekutiv nuk mund të zgjas

më tepër se një vit, me të drejtë përtërirjeje për një vit tjetër, por jo më shumë.

5. Shefi Financiar dhe Shefi i Operacioneve

- a. Shefi Financiar është përgjegjës për menaxhimin financiar të Fondit, mbikëqyrjen e librave financiarë të Fondit dhe udhëheqjen e departamentit përkatës të Fondit. Kompetencat dhe autorizimet e Shefit Financiar do të përcaktohen në Kartën Afariste të Fondit.
- b. Shefi i Operacioneve është përgjegjës për veprimtarinë organizative të Fondit, politikat e punësimit dhe rekrutimit, infrastrukturës teknike dhe teknologjike dhe aspektet tjera të administrimit të përditshëm të Fondit. Kompetencat dhe autorizimet e Shefit të Operacioneve do të përcaktohen në Kartën Afariste të Fondit.
- c. Shefi Financiar dhe Shefi i Operacioneve rekrutohen dhe punësohen nga Bordi Mbikëqyres me procedurë të ngjashme sikur Shefi Ekzekutiv dhe shërbejnë sipas vullnetit të Bordit Mbikëqyres.

6. Përveç elementeve më sipër, Fondi do të jetë i organizuar sipas një strukture organizative adekuate për nevojat e Fondit dhe sipas praktikave më të mira korporative. Këtu mund të përfshihet një ndarje në departamente si: Departamenti i Portfolit, Departamenti Financiar, Departamenti i Zhvillimit, Rritjes dhe Inovacionit Afarist, Departamenti i Teknologjisë Informative dhe Departamenti i Burimeve Njerëzore. Çdo departament udhëhiqet nga një Drejtor, i punësuar nga Shefi Ekzekutiv me kontratë dhe skemë kompenzimi të miratuar nga Bordi Ekzekutiv. Struktura organizative bashkë me detyrat e departamenteve dhe kompetencat e Drejtorëve do të përcaktohet nga Karta Afariste.

7. Si organizatë, Fondi, Bordi Ekzekutiv, dhe Shefi Ekzekutiv si zyrtari dhe përfaqësuesi ekzekutiv i Fondit, do të ketë autonominë e plotë në marrjen dhe implementimin e

vendimeve investuese dhe të tjera afariste, në pajtim me Qëllimet, strategjitë dhe kornizat e vendosura nga Bordi Mbikëqyres, Kartës Afariste dhe legjislacionit në fuqi.

V. Asetet

1. Asetet e Fondit janë instrumentet me vlerë, likuide dhe jo-likuide, në portfolin e Fondit. Portfoli i Fondit, siç përdorët në këtë dokument, përfshin të gjitha asetet financiare dhe jo-financiare në pronësi të Fondit, siç janë: keshi, asetet e patundshme, aksione, bono, letra me vlerë, instrumente financiare ndërkombetare etj.
2. Si themelues i Fondit, Kuvendi i Republikës së Kosovës parashtron kapitalin fillestar likuid dhe jo-likuid të Fondit. Kuvendi vendos për të gjitha asetet tjera nën pronësinë e Republikës së Kosovës (ish-ndërmarrje publike, patundshmëri, toka bujqësore dhe asete të tjera likuide e jo-likuide) që kalojnë nën pronësi të Fondit.
3. Ligji për Fondin Sovran përcakton shumën fillestare të kapitalit likuid që Kuvendi alokon për Fondin, duke ndjekë modelet financiare të Grupit Punues për Themelimin e Fondit Sovran, apo ndonjë model tjetër.
4. Ligji për Fondin Sovran përcakton procedurat për transferin e aseteve nën pronësi të Republikës së Kosovës, Fondit. Transferi i aseteve nga Republika e Kosovës te Fondi mund të bëhet me: dhurim Fondit nga Republika e Kosovës, transaksionit të shitblerjes sipas vlerës së tregut, ose shitblerje me çmim të reduktuar të tregut (*discounted market price*).
5. Çdo transaksion për pranimin e aseteve të Republikës së Kosovës nga Fondi bëhet me aprovim të Bordit Ekzekutiv dhe Bordit Mbikëqyres.
6. Bordi Ekzekutiv ka të drejtë të refuzojë ofertën për blerje ose pranim asetit nga Republika e Kosovës. Këto do të jetë kryesisht asete që, sipas vlerësimit të Bordit Ekzekutiv, janë komercialisht jo premtuese ose jo-viabile, si p.sh. aksione në

ndërmarrje me performansë negative financiare, në ndërmarrje të pa ristrukturara dhe/ose pa plane të qarta biznesi, asete të pakomercializueshme apo të tjera që nuk premtojnë kthim brenda një periudhe të arsyeshme, dhe asete infrastrukturore ose veprimtari që funksion primar kanë shërbimin publik.

7. Fusha e veprimtarisë së Fondit është ekskluzivisht ajo e investitorit financiar (*financial investor*) dhe e menaxherit të aseteve (*asset manager*). Fondi në vetëvete nuk organizon e as nuk merret me aktivitete komerciale, e as me menaxhimin e përditshëm të aseteve (*asset handler*). Ky kufizim nuk përjashton të drejtën e Fondit që të themelojë, vetë ose në bashkëpronësi, ndërmarrje që kanë si qëllim marrjen me aktivitete të caktuara komerciale (e detajuar më poshtë).
8. Si investitor financiar, Fondi do të ketë të drejtën e blerjes, posedimit dhe shitjes së aseteve tregtare, në vend dhe jashtë vendit. Këto asete përfshijnë: aksione në ndërmarrje private (*private investment*) brenda vendit, bono të thesarit të emetuara nga Republika e Kosovës, aksione në ndërmarrje të tregtuara publikisht (*publicly traded companies*) të brendshme dhe të jashtme dhe bono të entiteteve të tjera sovraane dhe korporative jashtë vendit. Forma e investimit kufizohet sipas kategorisë së aseteve në vijim, siç do të përcaktohen në Ligjin për Fondin Sovran.
  - a. *Asetet e Rezervuara* do të jenë asete që mbesin nën pronësinë ekskluzive të Fondit. Fondi nuk ka të drejtë në shitjen e tyre të plotë e as të pjesshme. Në këtë kategori hyjnë industri me karakter të sigurisë, të mbrojtjes dhe të tjera të interesit jetik publik e sovran. Përcaktimi i një aseti si aset i Kategorisë së Rezervuar do të bëhet përmes Listës së Aseteve të Rezervuara, caktimi i së cilës do të jetë kompetencë ekskluzive e Qeverisë dhe e Kuvendit. Procedura për aprovimin dhe ndryshimin e Listës së Aseteve të Rezervuara do të përcaktohet nga Ligji për Fondin Sovran.
  - b. *Asetet e Kategorisë S* konsiderohen asete strategjike të Republikës së Kosovës me interes të veçantë publik. Pronësia e Fondi në këto asete duhet të mbetet në

shkallë të shumicës kontrolluese dhe nuk mund të kalojë asnjëherë nën shkallën e pesëdhjetë e një (51) për qind të aksioneve. Përcaktimi i një aseti si aset i Kategorisë S do të bëhet përmes Listës së Aseteve Strategjike, caktimi i së cilës do të jetë kompetencë e Qeverisë dhe e Kuvendit. Procedura për aprovimin dhe ndryshimin e Listës së Aseteve Strategjike do të përcaktohet nga Ligji për Fondin Sovran.

- c. *Asetet e Kategorisë L* janë asete të cilat Fondi mund të blejë, posedojë, shes, japë me qira dhe kryejë transaksione të tjera lirisht. Në këtë kategori përfshihen të gjitha asetet siç janë patundshmëria, aksionet private brenda vendit dhe instrumentet tjera financiare të shkëmbyera në tregjet jashtë vendit. Përveç asetëve në Listën e Aseteve të Rezervuara dhe Listën e Aseteve Strategjike, çdo aset tjetër nën pronësi të Fondit do të konsiderohet me automatizëm si aset i Kategorisë L.
- d. Çdo transaksion i Fondit, përmes të cilit bëhet tregtimi i Aseteve të Rezervuara ose i Aseteve Strategjike jashtë kufijve të përcaktuar nga Ligji për Fondin Sovran, do të konsiderohet vepër penale, ndërsa kontratat përkatëse do të konsiderohen të anuluar dhe juridikisht të pa peshë.

VI. Parimet bazë të strategjive investuese

1. Pozicionimi i Fondit si investitor do të jetë ai i investitorit afatgjatë, bazuar në vlerën tregtare të asetit, qëndrueshmërisë komerciale dhe potencialit për kthim afatgjatë. Në asnjë rast Fondi nuk do të investojë në asete spekulative afatshkurtëra. Fondi do të ndërmarrë strategji investuese që për objektiv kanë rritjen e transferimit të pasurisë dhe kapitalit ose duke akumuluar apo transformuar asetet në dobi të rritjes së pasurisë së gjeneratave të ardhshme. Akumulimi i qëndrueshem dhe afatgjatë i kapitalit dhe jo profitabiliteti afatshkurtër do të jenë parime udhëheqëse të strategjive të Fondit.

2. Fondi do të ketë të drejtë të investojë në asete të brendshme dhe të jashtme. Në asnjë rast ekspozimi i Fondit ndaj asetëve të jashtme nuk do të kalojë mbi një të tretën e vlerës së përgjithshme të asetëve. Në asnjë rast Fondi nuk do të investojë në asete të jashtme jo-publike (*private investment* – asete që nuk shkëmbehen në tregje publike financiare). Në rastin e bonove ose instrumenteve tjera, Fondit i lejohet vetëm investimi në bono me rejting të lartë (risk të ulët). Në çdo rast portfoli i jashtëm i Fondit prihet nga parimi i prurës dhe riskut të menaxhueshëm. Për transaksione të jashtme, Fondi mund të angazhojë firmë ndërmjetëse (*broker, asset manager* etj.), e cila zbaton transaksionet financiare në emër të Fondit, për një kompenzim me shumë të arsyeshme dhe sipas kushteve më të volitshme të tregut.
3. Strategjia investuese e Fondi për asetet e brendshme do të jetë ekuitabile, sektorale dhe e orientuar drejt realizimit të qëllimeve afatgjata të Fondit dhe atyre zhvillimore të Republikës së Kosovës. Fondi mbështetet në parimet e kthimit nominal-minimal nëpërmjet të qasjes së përgjegjshme në përzgjedhjen e instrumenteve investuese.
4. Lidhur me strategjinë e brendshme:
  - a. Fondi mund të marrë pozicione minoritare në S.H.A. private të regjistruara në Kosovë, me seli në Kosovë dhe me pjesë substanciale të kapitalit në Kosovë, që kanë ekzistencë aktive dhe pasqyra financiare me auditim të jashtëm për të paktën tre vitet e kaluara.
  - b. Qasja investuese në këtë segment do të jetë sektorale. Fondi nuk do të krijojë favorizime në treg, duke marrë pozicione në firma individuale (përveç në rastin e “kampionëve nacionalë” – shih më poshtë). Për këtë arsye, vendimi fillestar investues do të jetë sektoral, ku Fondi merr pozicione të barabarta dhe proporcionale në të paktën dy ose më shumë S.H.A. sektorale njëkohësisht dhe për një diapazon të krahasueshëm kohor. Kjo nuk e pengon Fondin që me kohë të zvogëlojë ose eliminojë pozicionet në firma të caktuara, performansa financiare e të cilave është e pakënaqshme.

- c. Vendimi për investim sektoral është i bazuar në pasqyrat dhe performansën financiare të firmave të targetuara të sektorit, dhe në planet afatgjata biznesore të tyre dhe në perspektivën reale të rritjes dhe kthimit në investim. Në çdo rast orientim primar i firmave duhet të jetë tregu i jashtëm, në të cilin firmat e targetuara do të duhej të dëshmojnë sukses paraprak disavjeçar. Për asetet e Kategorisë L, Fondi normalisht nuk investon në firma të cilat orientim ekskluziv e kanë tregun e brendshëm.
- d. Sektorët e brendshëm të zgjedhur për investime nga Fondi bëhen në bazë të orientimeve zhvillimore të Qeverisë, prioritetëve tematike të vendosura nga Bordi Mbikëqyres dhe të potencialit në realizimin e kthimit në investim sipas vlerësimit të Bordit Ekzekutiv.
- e. Në çdo rast të SH.A.-ve private, Fondi mbetet investitor minoritar, jo-kontrollues, me prani prej jo më shumë të tridhjetë (30) për qind të aksioneve. Marrja e pronësisë mazhoritare nga Fondi në një SH.A. private të caktuar bëhet vetëm në raste të jashtëzakonshme, sipas procedurës së jashtëzakonshme të përcaktuar në Ligjin për Fondin Sovran (e ngjashme me atë të themelimit të një ndërmarrje të re nga Fondi, siç përshkruhet më poshtë), dhe me vendimin e lirë të pronarëve.
- f. *Kampionët nacionalë* përbëjnë kategori e veçantë e investimit të Kategorisë L. Këto janë ndërmarrje me seli në Kosovë dhe pjesën substanciale të kapitalit në Kosovë, që kanë dëshmuar në vazhdimësi sukses afarist dhe financiar, me dominancë të qartë në treg, që kanë ndërtuar në fushën e tyre renome regjionale ose ndërkombëtare, e për të cilat aktivitet kryesor është prodhimi dhe shërbimi për tregjet e jashtme. Certifikimi i kampionit nacional bëhet nga Ministria e Ekonomisë, sipas kriterëve të vendosura nga Ligji për Kampionet Nacionalë (që hartohet dhe aprovohet veçmas nga Ligji për Fondin Sovran). Certifikimi nga Ministria e Ekonomisë është parakusht për njohjen e statusit të

kampionit nacional nga Fondi. Në raste të tilla, parimi i investimit prihet nga ai i përforcimit të avantazhit krahasues ndërkombëtar (*international comparative advantage*) të Kosovës dhe si i tillë Fondi mund të orientohet ekskluzivisht me investime ndaj kampionit nacional, qoftë edhe në dëm të konkurrentëve potencialë. Fondi mund të vendos të tërheq ose të rialokojë investimet sektorale nëse firma e caktuar e humb statusin e kampionit nacional.

5. Lidhur me ndërveprimin me tregjet e jashtme, Fondi do të ketë mundësi të përqëndrohet në:
  - a. Tregjet e Ekuitetit (*Equity Markets*) siç është blerja dhe shkëmbimi i aksioneve në portofole të ndryshme në kompani që janë pjesëmarrëse dhe lojtarë të rëndësishëm në tregun global të aksioneve.
  - b. Tregjet e Bonove të Thesarit (*Bond Markets*).
  - c. Tregjet e Shkëmbimeve Valutore (*Foreign Exchange Markets*).
  - d. Tregjet Komplekse ose ato të kontratave/derivative (*Derivative Markets*), ku bëjnë pjesë: Valutat, Indicjet, Kamatat, Ekuitetet, Komoditetet dhe Risku Kreditorë.
  - e. Tregu i Sigurimeve (*Insurance Markets*) ose produktet që menaxhojnë rriskun në sektorin e premiumit të sigurimeve, kontratave dhe hybrid-produkteve të kompanive të mbi-siguruara.
  - f. Bankat Komerciale (*Retail/Commercial Banks*) ose ekspozimi potencial i "Fondit" në këto institucione mund të merrë formën e blerjes së aksioneve me vlerë/kthim solid afat-mesëm, blerje të produkteve të sigurimeve ose edhe pjesëmarrje tranzaksionale ose hua-marrje.
  - g. Fondet e Kursimeve (*Savings Institutions*) ose ekspozimi potencial i Fondit në këto institucione mund të merrë formën e blerjes së aksioneve me vlerë/kthim

solid afat-mesëm, blerje të produkteve të sigurimeve ose edhe pjesëmarrje tranzaksionale ose hua-marrje.

- h. Huadhënësit e Ndërduarshëm (*Peer-to-peer/Crowdfunding*) ose ekspozimi potencial i Fondit në këto institucione mund të merr formën e blerjes së aksioneve me vlerë/kthim solid afat-mesëm, blerje të produkteve të sigurimeve ose edhe pjesëmarrje tranzaksionale ose hua-marrje.
- i. Bankat Investuese (*Investment Banks*): Fondi mund të këshillohet, konsultohet dhe të angazhojë këto institucione për t'i përçuar më tej interesat e Fondit.
- j. Fondet Pensionale (*Pension Funds*) ose ekspozimi potencial i Fondit në këto institucione mund të marrë formën e blerjes së aksioneve me vlerë/kthim solid afat-mesëm, blerje të produkteve të sigurimeve ose edhe pjesëmarrje tranzaksionale ose hua-marrje.
- k. Fondet Kushtëzuese-Kompenzuese (*Hedge Funds*): Fondi merr pjesë në këto tregje vetëm nëpërmjet të ndërmjetësve ose me një ekspozim minimal me monitorim konsistent të Bordit Ekzekutiv.

VII. Menaxhimi i ndërmarrjeve në pronësi

1. Në ndërmarrjet (SH.A.) ku Fondi gëzon pronësi, Fondi ushtron të drejtat e plota të aksionarit, përfshirë përfaqësimin në Bordet përkatëse. Por, Fondi nuk përcakton politikat komerciale dhe strategjitë afariste të tyre, e as nuk merret me menaxhimin e veprimtarive të tyre të përditshme ose në ndërhyrjen në aktivitete që janë kompetencë e menaxhmenteve përkatëse.
2. Në kuadër të rolit të tij mbikëqyrës në ndërmarrjet në të cilat gëzon pronësi, në përpunje me udhëzimet e OBZHE-së mbi qeverisjen korporative të ndërmarrjeve në pronësi shtetërore, Fondi, përmes Bordit Ekzekutiv dhe agjensioneve tjera të veta:

- a. Vendos dhe zabton procedurat për përzgjedhjen, nominimin dhe emërimin e anëtarëve të Bordeve Mbikëqyrëse të ndërmarrjeve në të cilat gëzon pronësi të plotë ose shumicë.
  - b. Vendos dhe monitoron zbatimin e mandateve dhe objektivave të ndërmarrjeve, duke përfshirë objektivat financiare, objektivat e strukturës së kapitalit dhe nivelet e tolerancës së rrezikut.
  - c. Vendos dhe monitoron indikatorët kyç të performancës (IKP) për secilën ndërmarrje.
  - d. Vendos sisteme të raportimit që i mundësojnë monitorim dhe kontroll të rregullt të ndërmarrjeve, si dhe vlerësim të performancën dhe pajtueshmërisë me standardet e qeverisjes korporative.
  - e. Ushtron të drejta të tjera të një aksionari ose anëtar si p.sh paraqitja e kërkesave për auditime speciale.
  - f. Mban takime dhe diskutime të rregullta me ndërmarrjet në lidhje me lëvizjet financiare, IKP-të, dhe çështjet tjera strategjike dhe problematike në lidhje me ndërmarrjet.
  - g. Krijon një politikë të qartë të kompensimit për bordet e ndërmarrjeve që përmbushë interesat e Fondit në mënyrë që të rekrutohen dhe të mbahen profesionistë të kualifikuar.
  - h. Fondi do të përmbahet nga ndërhyrja në menaxhimin e ndërmarrjeve dhe do të shmangë ripërcaktimin e objektivave të tyre në mënyrë jo transparente.
  - i. Fondi do t'i lërë bordet e ndërmarrjeve të ushtrojnë përgjegjësitë e tyre duke e respektuar pavarësinë e tyre.
3. Në raste të jashtëzakonshme, siç është situata aktuale ose imanente e insolvencës të ndërmarrjes, e nisjes së procesit të falimentimit dhe /ose likuidimit të ndërmarrjes, e

performansës së vazhdueshme negative financiare, e veprimeve të agjentëve përfaqësues të Fondit ose e menaxhmentit në ndërmarrje në forma që i bëjnë dëm substancial interesave financiar të Fondit, ose shkaqe të tjera të jashtëzakonshme, Bordi Ekzekutiv mund të marrë një ndërmarrje nën pronësi të Fondit në administrim direkt. Në një rast të tillë, Bordi Ekzekutiv i Fondit ushtron direkt dhe pa ndërmjetës të gjitha funksionet dhe me të gjitha autorizimet rolin e Bordit Mbikëqyres të ndërmarrjes.

- a. Për një veprim të tillë, Shefi Ekzekutiv i Fondit duhet t'i dërgojë kërkesë Bordit Mbikëqyres të Fondit, i cili mund të autorizojë ose të refuzojë një masë të tillë. Në rast të autorizimit të një mase të tillë, Bordi Ekzekutiv shkarkon të gjithë anëtarët e bordit të ndërmarrjes dhe rolin e tij e ushtron përkohësisht Bordi Ekzekutiv i Fondit.
  - b. Në asnjë rast, marrja nën administrim direkt të ndërmarrjes nuk domethënë edhe marrje përsipër nga Fondi i obligimeve financiare dhe detyrimeve kontraktuale të ndërmarrjes, as i dhëniës së garancive nga Fondi për ato obligime.
  - c. Një masë e tillë duhet të ketë kohëzgjatje të caktuar dhe, përveç në rast të rinovimit të mandatit të administrimit direkt nga Bordi Mbikëqyres i Fondit, në ndërmarrjen e administruar direkt duhet të emërohet bordi i ri pas jo më shumë se gjashtë (6) muaj. Rinovimi i mandatit mund të bëhet vetëm për gjashtë (6) muaj të tjerë për jo më shumë se dymbëdhjetë (12) muaj në total, pas së cilës në ndërmarrje ose emërohet bordi i ri, ose ndërmarrja shkon në likuidim.
4. Aspektet tranzitore gjatë transferimit të pronësisë së ndërmarrjeve aktuale publike të Kosovës nga Qeveria te Fondi:
- a. Qeveria, respektivisht Ministria përkatëse, organizon auditimin, inspektimin dhe ri-vlerësimin e gjitha ndërmarrjeve publike që sipas vlerësimit të Qeverisë duhet të bëhen pjesë asetore e Fondit.

- b. Qeveria do të kontraktojë kompani konsulente për të bërë auditimin e përgjithshëm të ndërmarrjeve të identifikuara si potencialisht asset-bërëse të Fondit.
- c. Brenda gjashtë (6) muajve, Qeveria nxjerr raport mbi gjendjen e përgjithshme të ndërmarrjeve dhe këto ia dërgon Bordit Mbikëqyres dhe Bordit Ekzekutiv të Fondit.
- d. Qeveria, në koordinim me Fondin, fillon ekzekutimin e rekomandimeve të raportit të auditimit duke i ristrukturuar, thjeshtëzuar dhe modeluar ndërmarrjet publike, për fillimin e shndërrimit të këtyre entiteteve në asete pronësore të Fondit.
- e. Qeveria, në bashkëpunim me Fondin, do të ndjekin parimet rigoroze komerciale kur ndërmarrin ristrukturimin e ish-ndërmarrjeve publike para, gjatë dhe pas transferit pronësor të ndërmarrjeve te Fondi. Ndër këto parime janë:
  - i. Efiçenca organizative dhe operationale e ndërmarrjes.
  - ii. Kostoja operationale e ndërmarrjes.
  - iii. Vlera komerciale (*book value*) e ndërmarrjes.
  - iv. Nevojat shërbyese të ndërmarrjes.
  - v. Ri-vlerësimi i personelit dhe nevojat e identifikuara për efiçencë në shpenzime.
  - vi. Ri-vlerësim total i aseteve të ndërmarrjes dhe strukturimi i këtyre aseteve brenda Fondit.
  - vii. Financializimi i “Stock” dhe ri-vlerësimi komercial produkt-për-produkt.

- viii. Fondi ndërton një metriks eficient, rigoroz dhe dinamik të gjendjes dhe performansës financiare të ndërmarrjeve.
  - ix. Fondi krijon kushtet për lidërsnip të ri në ndërmarrje.
  - x. Ndërmarrjet i nënshtrohen modelit vertikal të të orientuarit me drejtime komerciale, strategjike dhe korporative, me një ndërvarësi nga Bordi Ekzekutiv i Fondit.
- f. Parimet e mësipërme do të vlejnjë përgjithësisht edhe për asetet që Republika e Kosovës ia transferon Fondit nga burime tjera, siç janë p.sh. asete nën menaxhimin e Agjensisë Kosovare të Privatizimit (AKP).

VIII. Themelimi i ndërmarrjeve të reja

1. Fondi do të ketë të drejtë që të themelojë, në Kosovë ose jashtë saj, me kapital të vetin ose si bashkë-investitor, ndërmarrje të reja. Themelimi i një ndërmarrje të re mund dhe duhet të bëhet vetëm si pjesë e Strategjisë Vjetore Investuese të Fondit të aprovuar nga Bordi Mbikëqyres. Themelimi i një ndërmarrje të re mund të vije edhe si kërkesë e Qeverisë ndaj Fondit, me ç' rast Qeveria jep arsyetimin dhe nevojën për ndërmarrjen e re, bashkë me përlllogaritjen e kostove financiare dhe burimet e financimit.
2. Për themelimin e një ndërmarrje të re si sh.a., me Fondin pronar të plotë ose të pjesshëm, Fondi i dërgon notë informuese Ministrisë së Financave dhe të Ekonomisë, ku përfshihet arsyetimi i ndërmarrjes, modeli i qeverisjes, përlllogaritjet e kostove financiare të nismës dhe burimet e financimit. Nota informuese nuk do të kërkohej në rastet kur themelimi i ndërmarrjes së re vjen si rezultat i kërkesës nga Qeveria. Në rastet tjera, Ministria e Financave ose ajo e Ekonomisë, ose të dyjat, mund të kundërshtojnë themelimin e ndërmarrjes së re të propozuar. Në rast të tillë, Ministria përkatëse ia dërgon refuzimin dhe arsyetimin e vet Bordit Mbikëqyres, i cili mbliidhet enkas për shqyrtimin e çështjes.

Bordi Mbikëqyres do të vlerësojë kundërshtitë e Ministrisë ose të Ministrive dhe bazë të tyre vendos nëse do të vazhdohet me themelimin e ndërmarrjes së re dhe strategjinë investuese përkatëse.

3. Kjo procedurë nuk vlen për entitetet juridike të përkohshme me mandat dhe kohëgjatësi të kufizuar, të themeluara nga Fondi për qëllim të ekzekutimit të transaksioneve ose qëllime tjera të kufizuara, ose entitete të krijuara si instrumente investuese që në vetëvete nuk kryejnë veprimtari të pavarur komerciale.
4. Kjo procedurë gjithashtu nuk vlen për investimet në ekuitete të korporatave ekzistuese.

IX. Dividentat dhe Fondi Rezervë

1. Dividentat e Fondit llogaritet në bazë të kthimit vjetor të aseteve, hiq shpenzimet operative dhe kompenzimet e oficerëve të Fondit.
2. Pagesa e dividendës dhe e përqindjes së kthimit që paguhet si dividendë ndaj aksionarit bëhet me vendim të Bordit Mbikëqyres. Pjesën e papaguar të dividendës, Bordi mund ta vendos në Fondin Rezervë.
3. Bordi Mbikëqyres, me rekomandim nga Bordi Ekzekutiv, vendos për pagesën e dividendës duke marrë parasysh mbi të gjitha qëndrueshmërinë afatgjatë financiare të Fondit dhe ruajtjen e një baze solide financiare të Fondit.
4. Dividentat e paguar i transferohet Qeverisë, përkatësisht Ministrisë së Financave.
5. Pavarësisht pagesës së dividendës, më së paku dhjetë (10) përqind e dividendës vjetore derdhet në Fondin Rezervë të menaxhuar nga Fondi. Fondi Rezervë mund ta marrë formën e keshit të deponuar në bankë apo investimeve në instrumente ndërkombëtare me likuiditet të lartë dhe risk shumë të ulët (bono vendore e ndërkombëtare, money markets, etj.). Fondi Rezervë shërben si bazë për ndërmarrjen

dhe planifikimin e investimeve të reja të Fondit. Shitblerjet aktive të portfolit ekzistues dhe të hyrat derdhën në Fondin Operativ ku bëjnë pjesë llogaritë rrjedhëse të Fondit.

6. Me kërkesë të Ministrisë së Financave, Qeveria mund të kërkojë transferimin e Fondit Rezervë nga Fondi Sovran në llogaritë e Qeverisë. Për ekzekutimin e kësaj kërkesë duhet aprovimi i Bordit Mbikëqyres, i cili mbledhet enkas për këtë çështje, si dhe aprovimi i aktit buxhetor nga Kuvendi i Republikës së Kosovës në të cilin përfshihen si burim mjetet e Fondit Rezervë, pas të cilit Fondi i transferon asetet nga Fondi Rezervë në llogaritë e Qeverisë.
7. Qeveria zotohet që mjetet e Fondit Rezervë t'i përdorë vetëm në raste kur ekziston nevoja për financim të jashtëzakonshëm të shpenzimeve qeveritare, dhe jo si burim fiskal për shpenzimet e rregullta vjetore të Qeverisë. Caktimi i kushteve kur Qeveria mund të ekzekutojë kërkesën për transferin e parasë nga Fondi Rezervë do të bëhet në Ligjin për Fondin Sovran dhe do të përfshijë situata si: recesion i thellë ekonomik që zgjat më shumë se gjashtë muaj, insolvencë e paparashikuar fiskale, insolvencë brenda sistemit bankar në shkallën e rrezikut sistematik, financimi i projekteve strategjike infrastrukturore, financimi i veprimeve qeveritare gjatë gjendjes emergjente e të tjera situata të jashtëzakonshme.

X. Akademia e Fondit Sovran

1. Në kuadër të Fondit, do të planifikohet sipas mundësive buxhetore themelimi, si njësi e veçantë, i Akademisë së Fondit Sovran. Akademia do ta ketë për qëllim trajnimin e kuadrave të ardhshëm të Fondit dhe kultivimin e marrëdhënie me institucionet arsimore në Kosovë dhe jashtë Kosovës me qëllim të rekrutimit të talentit të ri dhe trajnimit të kandidatëve sidomos në fushat deficitare të tregut të punës në Kosovë. Akademia do të përfshijë programe ku studentë të dalluar kosovarë në fushat relevante për Fondin do të ftohen për të bërë praktikë (*internship*) në Fond, apo në institucione homologe jashtë vendit.

2. Akademia gjithashtu do të organizojë aktivitete trajnuese për stafin e Fondit, me qëllim të avancimit profesional dhe marrjes së njohurive më të reja të fushës.
3. Sipas mundësive, Akademia do të menaxhojë një Program të Avancimit Profesional, sipas një fondi të veçantë të ndarë nga Bordi Mbikëqyres, i cili në baza konkurrencte do të financojë përmes bursave studimet e larta në fushat relevante financiare, menaxheriale, e të qëndrueshmërisë ambientale (të nivelit Master dhe më lartë) në universitete me renome ndërkombëtare për kandidatë që pas përfundimit të studimeve do të obligohen të kontribojnë apo të punësohen në Fond ose entitetet nën pronësi të tij për një periudhë jo më të shkurtër se pesë vite.
4. Si njësi e veçantë, Akademia do të udhëhiqet nga një Drejtor me përvojë përkatëse.

XI. Provizione të tjera

1. Në asnjë rast, Qeveria, Kuvendi dhe asnjë agjension tjetër i Republikës së Kosovës, nuk do të ketë të drejtë të ofrojë apo japë asetet e Fondit si hipotekë për çfarëdo marrëveshje financiare, kredi, pagesë, shlyerje borxhi ose transaksion tjetër, qoftë me palë të brendshme ose të jashtme.
2. Në asnjë rast Fondi nuk do të bëjë transaksione as nënshkruajë kontratë, p.sh., marrje kredie apo ofrimin e garancave financiare, kusht i së cilës është dhënia e aseteve të veta si peng ose hipotekë. Çdo transaksion me palë të treta që bëhet mbi garanca financiare mund të bëhet vetëm mbi bazën e vlerës së realizuar apo potenciale të kthimit financiar në asete (p.sh., emetimit të bonove).
3. Sikur më sipër, në asnjë rast Fondi dhe asnjë aset i tij nuk shërben si garant financiar për cilëndo ndërmarrje që e ka në pronësi. Ndërmarrjet në pronësi të Fondit nuk kanë të drejtë të kërkojnë nga Fondi dhënien e garancive financiare për detyrimet e tyre. Ky provizion nuk i ndalon ndërmarrjet në pronësi të Fondit që për detyrimet e tyre të mbështeten në garanci financiare nga palë të tjera, siç janë Qeveria, institucionet ndërkombëtare financiare, ose institucione të

tjera, përderisa këto veprime mbështeten në strategjinë e tyre korporative.

4. Përveç raportit financiar, Fondi Sovran i nënshtrohet auditimit të jashtëm periodik. Raporti i auditimit i dërgohet Bordit Mbikëqyres, Kryeministrit dhe Ministrit të Financave.
  - a. Fondi mban llogaritë dhe librat financiarë në pajtim me Standardet Ndërkombëtare të Raportimit Financiar (SNRF) për të shfaqur operacionet dhe gjendjen financiare të tij.
  - b. Pasqyrat financiare të Fondit auditohen dhe publikohen jo më vonë se 30 qershor për vitin paraprak.
  - c. Llogaritë, librat dhe pasqyrat financiare të Fondit auditohen nga një auditor i jashtëm i pavarur nga lista e aprovuar e auditorëve ligjor dhe firmave audituese të Këshillit Kosovar për Raportim Financiar dhe i emëruar nga Bordi Mbikëqyres. I njëjti auditor i jashtëm apo firmë auditimi nuk mund të angazhohet për më shumë se tre (3) vite të njëpasnjëshme.
  - d. Fondi, respektivisht Shefi Ekzekutiv, duhet të ia dorëzojë pasqyrat e audituara financiare Bordit Mbikëqyres për aprovim.
  - e. Pas aprovimit nga Bordi Mbikëqyres, raporti i auditimit i dërgohet Ministrit të Financave dhe komisionit përkatës në Kuvend.
5. Fondi nuk është i liruar nga asnjë nga detyrimet tatimore dhe rregullat ligjore të cilave i nënshtrohet subjektet afariste në Republikën e Kosovës, përveç në rastet e caktuara me ligj.
6. Me miratimin e Ligjit për Fondin Sovran, Kuvendi i do të marrë nismën për themelimin e Komisionit për Fondin Sovran, i cili do të bëjë rekomandimin e emërimeve në Bordin Mbikëqyres të Fondit që do të aprovohet nga Kuvendi dhe do ta bëjë monitorimin e punës së Bordit Mbikëqyres. Në rast të mos-themelimit të një Komisioni të tillë, këtë punë do ta

bëjë Komisioni relevant ekzistues i Kuvendit (p.sh. ai i Ekonomisë).

7. Si person juridik dhe palë e lirë kontraktuese, për nevojat e veta Fondi do të jetë i lirë të kontraktojë, në baza të përkohshme ose të përhershme, brenda ose jashtë vendit, shërbime si: ato bankare, të konsulencës, të kërkimit dhe hulumtimit, të ndërmjetësimit (*brokerage*), të auditimit, të menaxhimit të aseteve (*asset management*), të zhvillimit informativ e teknologjik, të trajnimit, të sigurisë fizike e kibernetike, të kontabilitetit, të marketingut, të rekrutimit të stafit profesional, të transportit dhe udhëtimit, të shërbimeve të avokatisë dhe të konsulencës juridike e të tjera.
8. Fondi, respektivisht Bordi Ekzekutiv, çdo tre muaj zbaton dhe harton Vlerësimet e Impaktit (“Impact Assessments”) për ta vlerësuar efektivitetin e institucionit, shtrirjen, sfidat dhe rezultatet që nga themelimi. Raporti i detajuar i VI i dorëzohet Bordit Mbikëqyres.
9. Në të gjitha ndërmarrjet e brendshme ku gëzon pronësi Fondi, do të kërkohet ekzistimi funksional i Këshillit të Punëtorëve dhe/ose organizimit përkatës sindikal, i kontratës kolektive sipas legjislacionit në fuqi, pjesëmarrja e barazpeshuar gjinore në borde dhe në menaxhment, dhe implementimi i standardeve të dekarbonizimit dhe qëndrueshmërisë ambientale në veprimtarinë dhe planifikimin afarist.

SHTOJCA 2: LISTË PËRMBLEDHËSE E NDËRMARRJEVE DHE ASETVEVE SHOQËRORE TË ADMINISTRUARA NGA AKP ME POTENCIAL KALIMI NË FONDIN SOVRAN

Sipas të dhënave nga Agjencia Kosovare e Privatizimit (tetor 2021), janë 592 Ndërmarrje/njësi punuese të cilat janë nën administrimin e Agjencisë dhe atë:

- 515 janë gjithsej Ndërmarrje Shoqërore dhe Ndërmarrjeve të Reja; dhe
- 77 janë gjithsej asete/njësive punuese në Kosovë, ku selitë e NSH-ve janë jashtë Kosovës.

Statusi aktual i të gjitha ndërmarrjeve/njësive punuese nën administrim të Agjencisë është si në vijim:

- 579 NSH të vendosura në Likuidim;
- 544 NSH ende në proces të Likuidimit;
- 35 NSH me proces të përmbyllur me vendim të Dhomës së Posaçme;
- 15 NSH në tranzicion, të cilat ende nuk i janë nënshtruar procesit të likuidimit;
- 11 NSH të cilat nuk administrohen nga AKP, por që procesi i transferimit të tyre ende nuk ka përfunduar me institucionet tjera (Kosovatransat dhe Ekonomitë Pyjore).

2,364 asete, është numri total i aseteve (prej të cilave 815 asete tjera dhe 1,549 toka) në pronësi të NSH-ve dhe që nuk i janë nënshtruar ende procesit të transformimit pronësor (shitje apo shpronësime), e që administrohen nga Agjencia.

Më poshtë po e paraqesim një listë të një numi të këtyre aseteve të cilat kanë potencial apo vlerë më të madhe, të ndara sipas zyrave rajonale të Agjencisë, respektivisht pesë (5) Zyra rajonale që në vete mbulojnë teritore të ndryshme komunale ku janë të shtrira këto asete.

Siç theksohet në pikën 4.3.6.3 të Koncept Dokumentit, transferi i çdo asetit aktualisht të menaxhuar nga AKP kërkon (1) likuidimin e ndërmarrjes ekzistuese e cila posedon aset/et në fjalë, në përputhje me Ligjin për AKP; (2) organizimin e asetit në kuadër të një ndërmarrje të re të specializuar, nën pronësinë ose bashkëpronësinë e FSRK. Siç nënvizohet në Koncept Dokument, FSRK në asnjë rast nuk merr pronësi direkte mbi asetet fizike të trashëguara të ish-Ndërmarrjeve Shoqërore (tokat, palujtshmëritë, makineritë etj.), por vepron vetëm si aksionar dhe investitor financiar në ndërmarrjet e reja që do të kenë pronësi mbi asetet e këtij lloji dhe që do t'i shfrytëzojnë ato për qëllime komerciale.

Nr. Rendor	AKP Id.	Emri i NSH-së	Koment
1	GJ1059	Jugoterm	
2	GJ1064	FAM	
3	GJ1170	NewCo XIM Strezovci	
4	MIT023	Ivo Lola Ribar Leshak	
5	MIT024	Prva Petoletka në Leposaviq	
6	MIT028	Ivo Llolla Ribar Zubin Potok	
7	MIT036	Javor Zubin Potok	
8	MIT048	Simpo Zubin Potok	
9	MIT050	Zitoprodukt Leposavic	
10	MIT053	Kosvik në Zubin Potok	
11	MIT056	Vijak Zubin Potok	
12	MITIOI	Jugobanka në Mitrovicë	
13	PEJ007	Ereniku Industria	
14	PEJ009	Ereniku-Virxhinia	

15	PEJ079	Metaliku	NSH nuk është në likuidim. Masë e përkohshme nga Dhoma e Posaçme për çështje statusore.
16	PEJ093	Boksitet	
17	PEJ116	Jatex	NSH nuk është në likuidim. Masë e përkohshme nga Dhoma e Posaçme për çështje statusore.
18	PEJ166	Pushimorja e fëmijëve	
19	PRN188	JEDINSTVO	
20	PRN030	Izolimi	
21	PRN093	GËRMIA	
22	PRN174	MIM Goleshi	
23	PRN180	DUNAV OSIGURANJE	
24	PRN103	URATA	
25	PRN136	JUGO AGRO BANK	
26	PRN006	SHPEZËTARIA E PESHKATARIA	
27	PRN054	KOMEL BATUSE	
28	PRN111	PËRPARIMI	
29	PRN100	RILINDJA LIBRARE TREGTARE	

30	PRN098	MEKANIZIMI	
31	PRN112	VIKTORIA	
32	PRN150	RTP	
33	PRN173	NEWCO GRAND HOTEL	
34	PRN066	ABC Genci	
35	PRN149	INA TRGOVINA ZAGREB	
36	PRN170	JUGOPETROL	
37	PRN125	BANKKOS	
38	GJ1063	LOLA Shtërpce	
39	GJ1092	Inex Sharr Planina Brezovica	NSH nuk është në likuidim. Duhet konsultime me Qeverinë.
40	PRZ014	IGK Ballkan	
41	PRZ018	Unimont	
42	PRZ026	Farmakos	
43	GJ1093	Hotel Junior Brezovica	
44	GJ1094	Hotel Lahor Brezovica	